

הזהב פרק רביעי בכא מציעא נט

עין משפט
נר מצוה

ובצלעי. כשציל אשתי זו שמתלה מטמאי בה כמו (נבלשת) (ג) וכן
את הלגה: שמוחו ונאספו: קרעו ולא דמו. אם קרעו לא מלאו
דס: כדרדש רבא. דטובה מעשה של דוד וכת שבע משלם וספק
אשת איש היא הוילא למלתמ דים דוד גט כרמות כותב לאשמו
על מנת שסא ימות שמתא מגורשת תורה אור
מנעשו ולא חוקק ליכס וכל ארון
הימים היא ספק מגורשת אם מת
מגורשת ומחילה וסא לא מת לא
מגורשת: היא מוצאת והיא שלחה.
א"ע סהי מולאין אותה לשרפה
לא אמרה להס ליהודה נבעמי
אלה שלהם לו למי שלהם לו לכי
היה וסא יודה הוא מעלמו יודה:
עמיתו. עס אמר: באונאת אשתו.
צלוואת דברים לנערה: אונאתה
קרובה. לנא פורענות אונאתה
ממנה לנא: שבעה תפלות: אין
לשמו מלשן נקשה שמנקט מלח
הקב"ה ששמע מפלמו אלל אל
חמרה ע לשמו מלשן נקשה ולומר
זו אפי נוטח שאין דרך לשמוק
ולא להחמיר. אל חמרה אל מעשה
אל מן משמין לשון נקשה ומשמין
לשון עמד כנון (ההלס קבל) אל
ימן למוט היר לשון נקשה והלמי
יעקב לא מתן לי מחומה (נבלשת) (ג)
הוא לשון עמד: רק לא היה כאחא.
ספיה קדקל אשר הקסה ארמו חזבל
אשמו: [אתחך גוצא. אשמן קטנה
כוף עמלן ושמע דכתיב]: כל
השערים של מפלה נעלו: חוץ
משערי אונאה. הוועק על אונאה
דכתיב אין השער נעל כפניו: הכל
ע"י שלח. נפרעים על כל עיריות
ע"י שלח: ובידו. לא מטרה לשלח:
ושועי שנין כיעה לנא
מרוס: אינו נעל. להפסקי ראייתן
מן המקום אלל חמיר רואה אותם
עד שפרע: ובידו אן. משמע
שהא חמיר אלל ומשמס בה: על
פני. לפי ואין מחיה ביו לין
הענינה: אימתי גבוולן שלום. שחלג
חסיס ישיבען הקב"ה: מכדא.
כל שנחמסו זו שערס: נקיש ואחי
תגרו. חמס מקשקש וכל. ואלל עמוס
שמעמי הכד מקשקש כדך כלי ריקס
שמעמי זו קול הנכה כשמקשקשין
עליו: ודל ישראל. לעיל מיהס כתיב
יהנו עליהם וישיחמו אס יבול הארץ:
מחוזא. עיר שהיה רבג דר נמוכה
כך שמה: חתבו חוליות. תנור העשוי
חוליות מגרפו ככסן כדך כלי חרס
ואח"כ ירקח החוליות ונתן חול בין
חוליה לחוליה: ר"א מטרה. שאין
זה כלי חרס אלל ענין כעין כל
גללס וכלי חרמה שאין מקבלין
טומאה: וחכמים מטמאין. לחולי
בחר חוליות. שחר חמירס שלהם היו
עשים כעין קדיות גדולות ופיו
למעלה וזרק ככסן כשאר קדיות
ומטלטלס אלל שהיה מוסיכו על
הארץ או על הדף ומדקיק את
טפילות הטטס כביב על כולו לעשותו
עז שקולט ויחוק את חמומו:
עכנא

נוח לו לאדם שיבא על ספק אשת איש כו' . נקט הכי משום
דכה שבע ספק אשת איש ופי' כקונטרס משום דכל
הוילא למלתמ דים דוד כותב גט לאשמו ע"מ שאם ימות יגרשת
ולא חוקק ליכס וכל אותם הימים היא ספק מגורשת וק' ל"ח
ד"כ אין לו כל הוילא אלל דוקא
שגז להס אחין ואין להס בנים מיהו
כקונטרס לאו דוקא נקט יבס אלל
שלא חתעין ושור קשה ל"ח לחמך
במסתמא שבע (ד' גו' וסא ד"ה נט)
כל האומר דוד תפא חיט אלל טועה
אחאי והא חור אוריה מן הגלגלה
אח"כ ומיהו יש לדמות שהיו מחמין
לא לא יחזור כסוף הגלגלה ושור
קשה דתפא כל מי שחתמו (גיטין דף
ע. וסא: ד"ה אחר) מה היא בחוקן
כאשח איס לכל דבריה ר' יובי אומר
הימים רבי יהודה אומר הרי יהוה
כאשח איס לכל דבריה ר' יובי אומר
מגורשת ואינה מגורשת ואפילו לרבי
יובי חמא דוד דליתה מגורשת דהוי
וב"ה דהתס בלא חמר מעכשו דהויק
לה בגמרא באומר מעט שליט בעולם
כלומר שעה אחת קודם שהיחי
ובגלגלה [בית] דוד היו כותבים
מהיום הא קתיי בהדיא כבוספתא"
מהיום אס מתי הימים שביניהם רבי
יהודה אומר הוא כאשח איס ומתאי
דמי שחתמו (סא) גמי מוכח דלמך
מהיום דחלגלל מוטיב קהי והא דלמך
בגמרא באומר מעט שליט בעולם
מפ' ר"ח ור"ח דפירושו נעקש כלומר
מעט שהוא בעולם משום כיון דלמך
אס מתי מחמין לרחק הגרושין כמו
שיוכל ופיו רולס שתתגרס עד סוף
למיתא והוא דקחמך מהיום להרחות
סהור רולס שיתולו גרושין (מהיום)
ומפ' ר"ח דבגלגלה בים דוד היו
מגרשין לגמרי בלא שום תפא אלל
היו עושין הדבר בלענה כדי שלא
יהו קופלין על שפותיקן לטפול ללך
קרו ליה ספק אשת איש ולכל הפי'
קשה דלפילי בה על אשת איש והיו
עובד מולבין מוקחמך דוד הבא על
אשה איס מיתמו בתמו וסא על חלק
לעולם הבא לכל מנבין כו' :
ולא עוד אלל כשעה שעוסקין
בנגעים וזהו הלך כלומר לא
מנעוהו בשעה שהס בעולם אלל אפי'
עוסקים בהלקות חמורות וגם אין
עניים ללשה איס ויס ספרים דגרסי
כשעה שעוסקין בחרבע מיתוח ב"ד:
דכתיב היא חולת - בלא אליף
כמו (אויס ד) וילת אס
בלין שהיקה קרובה לאס כתר ולא
שלתה לו אלל כרמו אס לא היה
מורה לא היקה מפרבוחו:
ואל דמעתי אל חרש-י חוט אומר
שמע אל ככי או ראה דמעתי
אלל אל חרש לומר בעוה אפי'
שלא חרש דעפרי דמוטה לא ננעלי:
חתבו חוליות ונתן חול בין חוליה
לחוליה - אס לא היה חול
ביניהם היה מורה רבי אליעזר דכלי
חזוב הוא שהטפלה כביב להחור
מחברה החוליות ומעמידן זו אלל
זו ומשום דנתן חול ביניהם להפריד
החוליות זו מזו מזהר ר"א והכי
נתן במסתמא כלים (פרק ה' משנה ה)
חתבו לרוחבו פחות פחות מחרבעה
שפסוס טהור מרחו כביט טמא
מסויקתי לאשמו זו סופגים חרמין
אק הטפלה ונתן חול או לדוד
דומיא דלכור שהיא יבס:

R. Simon

1

קפ"ב א מיי"ו פ"א מס' א
אחיוי ביאה ל"ו:
מתן לאוין ק':
קפ"ב ב ע"ש ע"מ מס'
רמב"ם סוף פ"א סג"כ:

קפ"ב ג מיי"ו פ"א מס'
אחיוי ביאה ל"ו:
מתן לאוין ק':

קפ"ב ד מיי"ו פ"א מס'
אחיוי ביאה ל"ו:
מתן לאוין ק':

קפ"ב ה מיי"ו פ"א מס'
אחיוי ביאה ל"ו:
מתן לאוין ק':

קפ"ב ו מיי"ו פ"א מס'
אחיוי ביאה ל"ו:
מתן לאוין ק':

קפ"ב ז מיי"ו פ"א מס'
אחיוי ביאה ל"ו:
מתן לאוין ק':

קפ"ב ח מיי"ו פ"א מס'
אחיוי ביאה ל"ו:
מתן לאוין ק':

קפ"ב ט מיי"ו פ"א מס'
אחיוי ביאה ל"ו:
מתן לאוין ק':

קפ"ב י מיי"ו פ"א מס'
אחיוי ביאה ל"ו:
מתן לאוין ק':

מוסף רש"י
לא יחלה עינו
המקח בשעה
אין לו דמים.
נתן המקח ומלא
בשרו חס של יקום
הן בן (פסחים
יב.)

מוסף רש"י
אל דמעתי אל
חרש-י מללל חמיר
אס דמעתי חרש-י שבע
מיה נרתיס היא לפניו
ואין כרך להפסול אלל
שקבל לפניו (נבכות
ג.)

מוסף רש"י
אל דמעתי אל
חרש-י מללל חמיר
אס דמעתי חרש-י שבע
מיה נרתיס היא לפניו
ואין כרך להפסול אלל
שקבל לפניו (נבכות
ג.)

מוסף רש"י
אל דמעתי אל
חרש-י מללל חמיר
אס דמעתי חרש-י שבע
מיה נרתיס היא לפניו
ואין כרך להפסול אלל
שקבל לפניו (נבכות
ג.)

מוסף רש"י
אל דמעתי אל
חרש-י מללל חמיר
אס דמעתי חרש-י שבע
מיה נרתיס היא לפניו
ואין כרך להפסול אלל
שקבל לפניו (נבכות
ג.)

מוסף רש"י
אל דמעתי אל
חרש-י מללל חמיר
אס דמעתי חרש-י שבע
מיה נרתיס היא לפניו
ואין כרך להפסול אלל
שקבל לפניו (נבכות
ג.)

מוסף רש"י
אל דמעתי אל
חרש-י מללל חמיר
אס דמעתי חרש-י שבע
מיה נרתיס היא לפניו
ואין כרך להפסול אלל
שקבל לפניו (נבכות
ג.)

מוסף רש"י
אל דמעתי אל
חרש-י מללל חמיר
אס דמעתי חרש-י שבע
מיה נרתיס היא לפניו
ואין כרך להפסול אלל
שקבל לפניו (נבכות
ג.)

מוסף רש"י
אל דמעתי אל
חרש-י מללל חמיר
אס דמעתי חרש-י שבע
מיה נרתיס היא לפניו
ואין כרך להפסול אלל
שקבל לפניו (נבכות
ג.)

זנין ה"י נפלא אפי"ו - (15)
(כזמן העסק בין שתינו שרור אנפלא אפי"ו)

והא אמרי' לקמן שקרע בגדיו וחלץ מנעליו, וכי הא מבעי' לן במס' מועד קטן²¹⁹ אם מנודה חייב בקריעה ובחליצת הסנדל ולא אפשריטא, ואמאי לא אפשריטא מהא שהיא חייב. וי"ל²²⁰ כי שמא החמיר על עצמו יותר מן הדין. ועוד דאיכא טובא בתלמודא דאיבעיא ולא אפשריטא בחדא דוכתא ומפשיטי בדוכתא אחריתי. ובמס' תענית²²¹ איכא מתני' דמוכח מינה דמנודה אסור בנעילת הסנדל, ולא פשיטי ליה מינה במס' משקין. ויש שפי'²²² דברכוהו כינוי לחרם, וכן פי' הרמב"ן²²³. ונתן טעם לדבריו שאל"כ הל"ל ונדהו, וכמ"ש²²⁴ בעקביא בן מהלאל. וזה שהחמירו בדינו להחרימו, לפי שחביריו היו אומרים מפי הקבלה, ולפיכך לא קבלו ממנו כל תשובות וראיות שלו, ואפי' בבת קול לא השגיחו, וכל כיוצא בזה בזמן שבי"ה קיים נדון כזקן ממרא. והא²²⁵ דאמרי' בכמה דוכת'²²⁶ ר' אליעזר שמותי הוה, היא מילתא אחריתי היא, שהיה מתלמידי שמאי²²⁷. וכן פי' בירושלמי במסכת מדות²²⁸. והא דאמרי' במס' סנהדרין²²⁹ בשעת פטירתו של ר' אליעזר נכנסו תלמידיו אצלו, אמר להם למה באתם, א"ל ללמוד תורה באנו²³⁰, ועד עכשיו למה לא באתם, אמרו לו לא הי' לנו פנאי. לפי' רש"י אתי שפיר מה שאמרו לו ללמוד תורה באנו, שהרי מנודה שונה ושונים

לוי²³¹ ומה שלא באו עד עכשיו לפי שהיו בושיין שהיו צריכין להתרחק ממנו ד' אמות ולכן אמרו לא היה לנו פנאי. אבל לפי' זה קשיא, דהא מותרם לא שונה ולא שונים לוי²³². וי"ל²³³ כי להפיס דעתו א"ל ללמוד תורה באנו. ואינו מחזור שהרי יודע היה הוא שהיה מבורך והמותרם לא שונה ולא שונים לו. אלא ודאי נדוי בלחוד הוא, וכדפרש"י. וכן דעת מרי והתוס'²³⁴.

לא בשמים היא. פי' בפ"ק דערוובין²³⁵ בס"ד. לא שבקת²³⁶ ליה למיפל על אנפיה. תמיהה → מילתא היאך אפשר שלא תזוז ממנו כל היום. ומכאן מביא ראייה רבנו²³⁷ שאסור להפסיק בשיחה ובדברים אחרים שאינם של תפלה בין תפלה לנפילת אפים. ההוא יומא ריש ירחא הוה. מכאן נלמוד שאין נופלין על פניהם בר"ח ובשבת וביו"ט²³⁸. והא דאמרי'²³⁹ שאין אדם²⁴⁰ רשאי ליפול על פניו אא"כ נענה כיהושוע, ורבי אליעזר אדם חשוב הוה. ומיהו ההיא כבר פירשונה במקומה²⁴¹. בל"ו מקומות הזהירה תורה על הגרים²⁴². ואע"ג²⁴³ דלעיל לא אשכחן אלא ר' מקומות, הכא חשיב כל המקומות שהוזכרו שם גרים אף בלא אונאה ולחיצה, כעין כי גרים הייתם²⁴⁴, ואהבתם את הגר²⁴⁵.

הרא"ש ובמו"ק טו, ב תוד"ה לא. 219 טו, ב. 220 כ"כ התוס' במו"ק שם וכי' בחי' הרשב"א בסוגיין בחי' א. ובתוד"ה וקרע ובתוס' הרא"ש ובחי' הרשב"א בחי' ב כי דלצערא בעלמא הוא דעבד הכי. 221 יג, א. 222 כ"ה בתוס' ר"פ בשם וי"מ. 223 בחי' וכי' בחי' הרשב"א בשם וי"מ ובנימוק"י. 224 בעדיות פ"ה, מ"ו. 225 כ"ה בכי"ס ובכי"ג. ובמהד' לונדון חסר מכאן ועד מילת והא עקב טעות הדומות. 226 כגון: שבת קל, ב. 227 כ"ה בפי' ר"ח לשבת שם וכי' בערוך השלם (קאהוט) ע' שמת וכי' התוס' בשבת שם ד"ה דרבי ובנדה ז, ב ד"ה שמוחי בשם ר"ת ורשב"ם וכי' בחי' הרמב"ן בסוגיין וכי' רבינו בחי' לנדה ז, ב ד"ה משום. 228 ט"ס. וצ"ל: תרומות פ"ה ה"ב. 229 סח, א. 230 במהד' לונדון חסר מכאן ועד מילת באנו עקב טעות הדומות. ולפיכך ציין שם המהדיר לסנהדרין קא, א, דלא הי' לפניו המשך דברי רבינו. אמנם המקור הוא כמש"כ שם בדף סח, א. 231 מו"ק טו, א. 232 שם. 233 עיי' בחי' הרמב"ן. 234 כ"ה בתוס' ר"פ בשם וי"מ. ועיי' בתוד"ה וקרע ובתוס' הרא"ש ובמו"ק טו, ב ד"ה לא, מדכי' דאין להוכיח מכאן דמנודה צריך לקריעת בגדים

וחליצת מנעלים, ש"מ דפי' סוגיין דר"א הי' מנודה. וכי' בחי' הרשב"א בשם וי"מ. 235 כ"ה בחי' רבינו לעירוובין ז, א ד"ה ור' יהושע. 236 לפנינו: הוה שבקא. ובכי"מ: שבקתיה. 237 בכי' או"ח הל' נפילת אפים ס"י קלא ד"ה וכתבו מביא ד"ו בשם תלמידי הרשב"א. וכי' בכי' הגר"א שם אות א שדייק כן מסוגיין. 238 כ"ה באוצה"ג למגילה כב, ב. (ח' החשובות עמ' 35) וכי' בשבלי הלקט השלם דין נפילת אפים (מהד' מירסקי עמ' 222) וכן הביא הב"י שם ד"ה וז"ל בשמו. 239 תענית יד, ב. 240 במהד' לונדון הוסיף בסוגרים מרובעים: חשוב, עפ"י ד' הגמ' שם. 241 עיי' בד' רבינו שם ד"ה הא דאינו אלא במתפלל על הציבור, משא"כ במתפלל ע"ע. וכי' התוס' במגילה כב, ב ד"ה אין בשם הירושלמי (והוא בירושלמי תענית פ"ב ה"ז) וכי' בשב"ה"ל שם עמ' 221 ובפקודת הלויים (פי' הרא"ה) לתענית שם וכי' בארוחות חיים, ח"א, דין התחינות והמוזמרים, אות ב בשם הרא"ה וכי' בשיטה לבעל הצורות לתענית שם. 242 לפנינו: הזהירה תורה בל"ו מקומות וכו' בגר. 243 כ"ה בתוס' ר"פ. ועיי' בתוד"ה ואמרי'. 244 שמות כב, כ. 245 דברים י,

חז"ל ע"י הכ"כ א - א - א - א - א - א - א - א - א - א

5

Haggigot Ben Zvi and David

צְרֹר הַחַיִּים

בעניני התפלה הברכות והמועדים

לחד מן קמאי

רבנו חיים ב"ר שמואל בן דוד מטודילו
תלמידם המובהק של רבנו פרץ ושל הרשב"א ז"ל

בו בירורי ההלכות והשיטות
ומנהגי רבנו פרץ והרשב"א ז"ל בעניני התפלה הברכות והמועדים
כפי שנהגו הלכה למעשה

יוצא לאור ע"פ שני כתבי יד

עם מבוא והערות

מ א ת

שמואל בלא"א רח"י שליט"א חגי ירושלמי

בעיה"ק ירושלים ת"ו

תשכ"ו

ואחר סיום התפלה היו שוהין קצת בבית הכנסת ואומ' עלנו לשבח. ומנהג בצרפת שאין אומרים אותו בתפלת המנחה אפילו בשבת, רק בשחרית ובערבית שעה שאומרים שמע ישראל.

והיוצא מבית הכנסת אל יניח חברו מתפלל ביחיד. ואמרו כי זה בתפלת ערבית, אבל בשאר תפלות אין בו חשש, כי בערבית שמא תטרף דעתו של מתפלל, שיפחד מפני המזיקין. ואמרו על רבנו יצחק הזקן שהיה מתעכב בבית הכנסת ואומר מזמורים עד שיצא האחרון.

7 ← וכשחר אחר סיום התפלה יש בו נפילת אפים. ואומ' שאין להפסיק בדברי שיחה בין סיום התפלה לנפילת אפים. ומביאין ראיה לזה מההוא עובדא דבבא מצינא (נט. ב) באשתו של ר' אליעזר לא הות מנחא [נ"א שבקא] ליה למינפל על אנפיה. ובודאי בשהיתה יודעת שעת סיום התפלה הוה, דאם לא כן מנא ידעה וכי לא היתה זזה כל היום ממנו.

ובלילה אין לו נפילת אפים, והענין יש בו דבר מקובל לחכמים כי נפילת אפים רמז למדת לילה. ואין נופלין על פניהם, וקרוב הדבר לקצוץ בנטיעות. ובלילי אשמורת נוהגין ליפול על פנים משום שהוא קרוב ליום.

והמהלך בדרך או רוכב על החמור או הולך ברגליו קיימא לן כר' אמי דאמי בפרק תפלת השחר (ברכות ל. א) היה רוכב על החמור והגיע זמן התפלה, ישב במקומו ולא ירד מן החמור ויתפלל, שאין דעתו מיושבת עליו. [ואף] שלא במקום סכנה, ואפילו במהלך, ולא שנא ראשונות ואחרונות. ואין צריך לומר אמצעיות. ולא שנא בעי למיזל למקום קרוב ורחוק. וכן הסכימו בתוספות. וכן הוא בהלכות גדולות. ואע"ג דגבי הבינו אומ' מעומד, התם שאני שהיא קצרה ואין כאן ביטול דרך כמו בשמונה עשרה.

ומיהו הרוצה להקדים ולהתפלל בשחר קודם שיצא לדרך, שכתבנו בק"ש של שחרית, הרי זה משובח. אבל אם לא הקדים ואויל באורחא, עבד כדאמרין, וכן הסכים מורי הרשב"א ז"ל וזה לשונו: היכא דאויל באורחא (וקדים) [צ"ל ולא קדים] וצלי מצלי כדאיזיל ולא בעי מעומד, דאינהו לא פליגי אלא אי תפלה מעומד עדיף לכתחלה או מסמך גאולה לתפלה. [הא] בשלא הקדים מתפלל כדמהלך ושפיר דמי. והמהלך בדרך ואינו יודע לכוין הרוחות יכיון לבו כנגד אביו שבשמים. וכן הדין בסומא. ועכשיו נהגו העולם להתפלל כנגד המזרח. והטעם לפי שאנו עומדים במערבית של ארץ ישראל. ואמרו, במערב הופך פניו למזרח (ברכות שם).

גרסינן בפרק תפלת השחר (ברכות כט. ב) כל היוצא לדרך צריך שיתפלל תפלת הדרך. מאי תפלת הדרך, יהי רצון מלפניך ה' אלהי שתוליכני לשלום ותסעידני לשלום ותסמכני לשלום ותחזירני לביתי לשלום ותצילני מכף כל אויב ואורב בדרך. ותנני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל רואי [ותגמלני] חסדים טובים ותשמע תפילתי, כי אתה שומע תפלת כל פה בא"י שומע תפלה.

וזה אחת מן הברכות שאינן פותחות בברוך ואינן סמוכות ומסיימות בברוך.

ואם שכח ולא התפלל, אם לא הלך עדיין פרסה יתפלל. ואם יתר מפרסה לא יתפלל, וכן [אם] דעתו להלך עד פרסה יתפלל אבל בפחות מפרסה לא יתפלל.

6

ותפלה זו אפי' מו טוב אל תקרא רע

מנהג במקצת מן בני אדם שלא שנ פורסין על שמעו הוא לחזור ולפרו מורי הר' פרץ. א קדיש וברכו או בהתנדב עם ברכו

הדרך השני מש הסעודה. בענין

א. מנא לן דיני צריך ליטול. וה שיעור מים לנט טבריה מה דינב וכלי נקוב מה ד הידים ומקבלים האדם. ומתנה א הסעודה לדבר בשיעורן ובברכ בשבת. יא. ענין שלימה של שע ידבר משיברך ועל פת אורז ו מה דינו. ושלא כל אחד. ולא י דברים שבאיני ודגים הבאים ואובליאש הבא פת. יג. מים ז יוצאים בברכו שברכתו הטון תנו ונברך, וז ונזכר שלא ה אחרונים. ויבו אלא המותר רשאיין ליחלק

פקדת הלויים

פירוש הלכות רב אלפס על מסכת ברכות ותענית לרבנו אהרן בר רבי יוסף הלוי

עם הערות

על מס' ברכות	מאת	הק' שמחה בק"ק פישאך יע"א
ועל מס' תענית	מאת	הק' נתן בק"ק ווירצבורג יע"א

בני אאמ"ו הרב הגאון המפורסם נר ישראל עמוד הימני המחבר
הספרים היקרים: מלאכת שמים, אמירה לבית יעקב, יצחק ירנן,
סורה לזובחית, נחלי רבש, קורא באמת, הגאב"ד רק"ק וגליל
ווירצבורג יע"א כקש"ה מוהר"ר יצחק דוב הלוי נר"ו באמבערגער

עתק בהוצאת הסניף הגביר מוה' יוסף ישוערן הלוי נר"ו במינבען יע"א
מכת"י של אורז ספרי המלוכה דסס.

מאנין

ברפום יחיאל בריל

בשנת פקדת הלויים לפ"ק

השער של הוצאה הראשונה

מאת אדוננו אבינו מווי
ישראל פאר הרור עמוד ד
מלאכת שמים, אמירה לבי
רבש, קורא באמת, הגאב"ד
מוהר"ר יצן

בס"ד

חיים ושלום עם יתר כ
בהורה וצמטשים טובים ה"ה
שמחה נר"ו ואלו בדומה לו
בנים אהובים! הצלחתי
על פסקי הלכות לרבנו הר
המידושים אשר משלקן גבוה ז
ובקשחם לשים גם אני פני פ
ומה שטנע לדברי הרא"ה פו
הלמודיו כמוני היום לא לבד
הרואה שם, הרא"ה" כהוב עלי
עד חצרות חכמים וצבויים, יש
לחיים. ואם גדולי החכמים
הוא בא, אין הפארה אור כ
ועולל. אמנם הנוגע לפירוש
על יסודות הבקיאווה בש"ס ו
הישרה, ולפעמים גם אה הנו
ופל אשר שאלחם לבני
המחבר, זכותו יגן עלינו, הי
ואחס המוצאים והמוציאים ח
לבקרא בשם פקדת הלויי
בבנתה החומה ואלעמיד הדלר
כהבו חכמי הלשון (עיין ס' חו
פקד הוא לשון השיבוה כמו ו
וכן (ירמיה א' יוד) ראה הנ
להגיא לאור עולם העלומה ג
בשנים, ועל הדבר הלשון זמן
ג"כ היבט פקד כמו (בראשי
פקד הוא משותף עם היבט
בצנייהם ואחד מהפרטים
ד' פסד"א דף קס"ו ע"ב] ו

שאין בכל אותו פרק מחלקה (בג) והיא משנה ברורה למשה מסיני
 (בד) ואח"כ אומר ר' ישמעאל אומר בשלש עשרה מדות וכו' עד שיבא
 הכתוב השלישי ויכריע בניהם שהוא פרק ראשון של ספרה שהוא ת"כ
 והוא מדרש וכולל מקלח מדות (בה) שהחזירה נדרשת בהן, הרי שקרינו
 בחזרה במשנה ובמדרש ואח"כ אומר רבש"ע שהיא פתיחה להפלתו
 והוא כעין ודוי ובקשה מחילה ואומר בו ומיחידים אח שמך פעמים באהבה
 ואומרים ד' אלהינו ד' אחד, ואינו אומר שמע ישראל כמו שכחנו למעלה
 (בפרק א') וגומר אותו כולו עד באובי אח שבוחכם לעיניכם אמר ד'
 ואומר ברוך שאמר ומוחס מלך מהולל בחשבנות (כו) ואומר טוב להודות
 לד' וכו' עד להגיד כי יש ד' לורי ולא עולתה בו, ואומר ד' מלך גאות
 לבש וגו' עד לביהך גאות קדש ד' לאורך ימים, וביום שבה פותח מזמור
 שיר ליום השבת ובחול פותח טוב להודות לד' ואח"כ אומר יהי כבוד ד'
 לעולם וכו' עם אותן פסוקים שסדרו בו עד שהלה לדוד ובסוף אותו
 מזמור אומר ואנחנו נברך יה מעתה ועד עולם הללויה, ואומר ישחבה
 וחוחם מלך מהולל בחשבנות אל ההודאות אדון הנפלאות צורא כל הנשמות
 אדון כל המעשים הבורח בשירי זמרה חי העולמים, ופי' שיר שבחי זמרה
 שירי שבחו (כו) ופוחח ציולר ומדלג. קדושה לבדה (בח) וגומר ומחפלה
 ונפל על אפיו ואומר חנני אלהים כחסדיך (תהלים נ"א) כל אותו
 מזמור שהוא מזמור של וידוי וכך מקובלני שהוא היפה לומר (בט) ואם →
 בא להרבות בהחנוכים ראוי כדאשכחן בכלי הלמודא דמפשי ברחמי בההיא
 שעתא ומסחברא ליה לאשטעויי ולאשטעויי בין חפלה לכפלה אפיס
 דכולה כעין חפלה אריכתא היא, וראיה לזה ההיא דאמרי' בב"מ (דף נ"ט)

דף י"ח ח"ל וזה שבררו להם פ' אזהרו מקומן יותר משאר הפרקים אומר מורי גר' מפני,
 שכולו שנוי בלא שום מחלוקת כלל ואעפ"י שאינו כולו הלכה דהא קתני הפסח אינו נאכל
 אלא עד חלות והא חנן קי"ל לדעת רבי' הרמב"ן ז"ל כר' עקיבא דס"ל אכילה פסחים
 כל הלילה דהא איכא חדא סתמא במס' מגילה בפ"ב מ"א אחר ששנה כל הפרק כולו
 בלא מחלוקת כלל הוא ראוי לשנות יותר משאר פרקים עכ"ל וע' פרמ"ג ח"א סק"ב ועפ"י
 מיושבת קושיהו וע"ע בס' בן יוחאי מענה כ'. (ברד) ע' מ"ש בהגהותי לס' עבודת הלויים
 פ"ק דחולין אות כ"א. (בה) [אולי בונת רבנו בחיבת מק"ס ח"א דאיכא נמי ל"ב מדות
 דר"א ב"ר יוסי הגלילי. מאתמ"ו הגאון נר"ו] (בו) בסדר פסוקי דזמרא המנהגים חלוקים
 ע' רמב"ם בסדר התפלות טור וז"י ס' נ"א ות' רשב"א ס' הע"ג. (בו) כ"כ גם האבודרהם
 בבאור ברכת ישחבה והכל בו ס' ה' בשם בעל המנהגות דזמרה הוא לשון זמירת הארץ
 ור"ל הבורח בשיר של שבת ולא בשיר שאינו של שבת וכו' עכ"ל ועפ"י יובנו דברי הספר.
 (בח) פלוגתא הפוסקים בס' נ"ע אם יחיד אומר קדושה שציוולר. (בט) המג"א ס' קל"ה
 סק"ה מביא מזמורים אחרים ע"ש והאבודרהם ס' חפלה של שחרית כתב ואומרים אליך ד'
 נפשי אשא וכו' ויש יחידים שמתחננים מזמורים אחרים כל אחד ואחד כפי רגונו ודעתו
 עכ"ל.

בסוף הזהב דביחיהו דר"א (ל) דכל יומא לא שבקיה ליה למינפל על אפיה ואי איה ליה רשותא לשהויי מי קימא דביחיהו צדקי כולי יומא אלא ודאי כיון דההיא שעתא לא נפיל על אנפיה חו לא נפיל ואע"ג דלא חשבה להא צדקי הא דאמר' לקמן (דף מ"ב) דשלש סמיכות הן משום דהא לא קביע דוימנין ליהא בגון צר"ח ודכותיה כדמוכח צהדיא דלא חובה גמורה היא אלא אפשי צרחמי והכי מוכח צהדיא ההיא מדמבטל לה דביחיהו מיניה מ"מ היכא דאחי למימרא לא צעי למיפסק כדפירשנא/הרי זה מטבע קלר ליחיד ואם צא לרבות ולומר כל סדר הצבור ושירתה הים או יותר מהם (לא) הרשות בידו וכן אם צא לומר סדר קדושא (לב) שאינו אלא סדר פסוקים והיא ביחיד ואין לריך עשרה אלא של הפלה ושל יולר. ומאי דגמירי עלמא דאין היחיד אומר שירה ליהא שלא אמרו אלא שאין היחיד אומר שירה על ניסו ולא הלל (לג) אלא לצבור או מלך שהוא כצבור לפי שהן חלוין צו. וכהב אדונינו הרב ר' אברהם אב צ"ד ז"ל דקבלה בידו (לד) לומר שלשה פסוקים בכל יום ד' לצאות עמנו משגב לנו אלהי יעקב סלה ד' לצאות אשרי אדם בוטח בך ד' הושיעה המלך יעגנו ציוס קראנו. ובשבת נהגו לומר להרבות במומרים ואומ' נשמה כל חי שהיא ברכת שבת והודאה כדאיתא לקמן וביוזר מרובה צה ג"כ דברי שבת ומסיים הפארה וגדולה שרפים ואופנים וחיות הקדש, ורישא דהאי אלפא ביהא (לה) בשבת שתי אותיות ראשונות הן של חמש היבות ואמלטיעות כלן של ארבע היבות ושתיים אחרונות של שש שש היבות, ואומר לאל אשר שבת מכל המטעים ציוס השביעי נהעלה וישב על כסא כבודו הפארה עטה ליום המנוחה עונג קרא ליום השבת לפיכך יפארו לאל כל יוצרו שבת יקר וגדולה יחנו לאל מלך יולר כל מנחיל מנוחה לעמו ישראל ציוס שבת קדש.

(ל) כ"כ הבי' ס' קל"א בשם גדולים אחרים והשטמ"ק צפ' הזהב מביא דברי הירושלמי שכתב בן בשם רבנו ע"ש ובדאי שכוונתו על הרא"ה וע' מג"א רס"י קל"א. (לא) הרמב"ם ס"ז מה' הפלה ה"ג כתב דיש נוהגין לקרות גם שירת האזינו בכל יום. (לב) ר"ל קדושת ובה לזיון וע' בזה ס' קל"ב. (לג) נראה דהך דינא דאין יחיד אומר הלל על נסו נלמד מדהבן צפ' ע"פ דף קי"ז הלל נביאים תקנו עכ"ל שלא תבוא על הצבור, ומר"י ס"ב דמכילתין דף י"ד וז"ל ה' ק"ש ס' מ"א בשם רבנו יעקב מפרשים הביריתא הגא יחיד לא יחיל וכו' היחיד על נס שלו ע"ש. אכן מ"ש הרא"ה מלבד למ לך וכו' אולי דינא לו בן מדין ברכת הגס שבירושלמי הובא צפ' רי"ח ס"ז וע' מג"א שס או דלמד בן מס' ע"פ הג"ל כל שירות והשפחות שאמר דוד וכו' כנגד עלמו וחכ"א יש מהן וכו' ויש מהן כנגד עלמו עיי"ש. (לד) הובא בב"י ס' ל' בשם ח"ח שכתב כדאמר' בירושלמי אל יהי פסוק זה זו מפיך ד' לצאות ומבריו וכו' עכ"ל והירושלמי הוא פ' אין עומדין דף כ"ג וליחא בירושלמי דילן היכה וחבריו כי אם וחבריה ולא הזכירו שם רק צ' פסוקים ד' לצאות עמנו וגו' ד' לצאות אשרי וגו' גם הרוקח ס' ש"כ כתב וב' פסוקים ד' לצאות עמנו וכו', (לה) כ"כ המג"א סס"י רפ"א בשם הזהב.

והאומר זה שיר שבת של יום ה' ד' אלהינו יתקדש וזכרך מלכנו ועל כל שבת מטעי יריך ועל לורנו מלכנו וגואלנו צורא קדו נוסחאות שכתוב בהן בשפה צרו בפרקי היכלות : גרסי' בסוף פנ אלעזר לעולם יסדיר אדם הפלתו אמר רבא מסהברא דר' [אלט] ושל פרקים אבל של שאר ימות משלשים יום ולהן (לח) : אמ' גובראתא איכא למשמע מהני קי ר"א מכאן למחפלא שזריך לבין מכאן למחפלא שזריך לחחוק. (צבצו) בשפתיו לא ילא, וקולה בלחש, פי' לאפוקי שלא ישמיע להשמיע לאזניו כדמוכח לעיל שאכור להפלא, ויאמר אלה ענ' לרואה דבר בחברו שאינו הגון ש רוח אנכי ויין ושכר לא שתיחי ו פי' שזריך אדם ללאח ידי הצריו

(לו) האבודרהם צפ' שחרית של שבת דף שבת שלוש השביעי אותו כבוד שעשה לו י שהוא מודיע לעולם שבו שבת וכו'. (לז) קדושה פי' ובנעימת קול קדושה וכו' ומנ העברה ויש יחידים קורין קדושה כולג ל"א נראה שגירסתו רק בשפה צרוי בסודר הגאון יעבן וז"ל ובנעימה קדוש לנעימה ועיקר וכו' וי"ג קדשה בשווי [ובמג"א ס' רי"ח ס"ק ד' ואולי מיבא הגאון נר"ו]. (לח) ע' רשב"א וס"פ ו להשמיע לאזניו ע"ש וז"ע על מה כיון ק"א כתב והדעת נוהגת שיותר טוב נ דעת רבנו מטעם זה. מאחמ"ו הגאון אהא דזריך לחתוך בשפתיו דזה לאזניו מיקרי קורא בל צו כמ"ש הר קרי ליה הוא כסברת אלמ"ו הגאון נ ו באילת שלום אות קל"ח ברכ"י ס' ר

שאלות ותשובות

לרבנו הגדול מרנא ורבנא
הרב יצחק בר ששת זצ"ל

יו"ל מחדש
ע"פ כתבי יד ודפוס ראשון
עם מבוא, ציונים, מקורות, הערות ומ"מ לד' חלקי שו"ע

בעריכת

דוד מצגר

חלק שני: שמת — תקיח

מכון אור המזרח
מכון ירושלים • תשנ"ג

ולפי הפשט היה נראה פי' הכתוב⁴ אל נכח פני המנורה, שהוא הכותל מערבי לדעת האומר⁵ צפון ודרום היו מונחין, והוא העקר, יאירו שם שצעת הנרות. ופני המנורה צכאן לפי זה יהיה רומן אל כלה. אבל רז"ל⁵ לא דרשו כן. ונראה שהוקשה להם שאחרי שאין פנים ואחור למנורה, רק פי הנרות הוא הפנים, מה צריך לומר שנכח פני הנרות יאירו. ולזה אמרו כי פני המנורה הוא פי הנר האמצעי. ושעור הכתוב שלכנגד פי הנר האמצעי, יציטו פיות הנשארים משצעת הנרות. ולא יהיו הפיות נטויות נכח הכותל מערבי, רק יהיו צאמנע הצויכין מן הצד, צענין שיטו נכח הקנה האמצעי שלשה מכאן ושלשה מכאן⁶. ויסכים לדרשת רבותינו ז"ל מה שאמר הכתוב⁷ והאיר אל עבר פניה. כי פי עבר צלשון עברי הוא צד, כמו כתובים משני עבריהם⁸, וכמו אחס תהיו לעבר אחד⁹. ולכן יאמר הכתוב שיעשה פי ו' הנרות צענין שיהיו מסובין לצד פי הנר האמצעי שהוא פני המנורה ויואל מגופה ושאר הקנים יואלים מצדיה כמו שפירש רש"י ז"ל¹⁰ ולזה ג"כ כיוון תנא דספרי¹¹ צאמרו עשה לה מול ופנים. ר"ל, שלא יהיו הפיות נטוין כלם לצד אחד, אבל יהיה

האחד נוטה לצד מערב והאחרים נוטים לצד פי הנר ההוא. וזוה יתקיים מ"ש הכתוב⁴ מול פני, כי האמצעי הוא הפנים והאחרים שהם מצייטין נגדו משצעת הנרות הם מול.

ואל יקשה לכם מאי שצעת הנרות, ששם הנרות מיצע ליה, כי פירשו הנשארים משצעת הנרות. ועוד אפשר לומר שלא היו הפיות צאמנע הצויכין מן הצד לגמרי, אבל היו מצייטין נוכח הכותל מערבי קצת, אלא שהיו נוטים מעט לצד פי הנר האמצעי. וזהו לשון הצרייתא הוצאה צאחרון ממגלה¹², אל מול פני המנורה יאירו שצעת הנרות, מלמד שהיה מצד פניה כנגד נר מערבי. ומלשון מצד נראה שלא היה ממש צאמנע הצד, רק שמצדדים קצת כנגד הנר ההוא. ולפי זה לא יהיה המקרא יואל מידי פשוטו, כי יהיו כל שצעת הנרות מצייטים לכותל מערבי כפי פשוטו של מקרא. ויהיו הששה נוטים לצד האמצעי כפי מדרש רבותינו ז"ל. ולפי זה ג"כ לשון שצעת הנרות הוא מצואר, כי לא היה אפשר לומר ו' הנרות, כי לפי הפשט כל ו' הנרות הן ממש. גם לפי מדרש רז"ל יתורץ הלשון, הנשארים משצעת הנרות כמו שכתבתי למעלה¹³.*

סימן תיא

אחרת לו

שאלת מה שכתוב¹ ומטה אהרן בתוך מטותם. וכתב רש"י ז"ל² באמצע מטותם שלא יאמרו מפני שהניחו לצד השכינה פרת. והוקשה לכם אם הושמו המטות כשורה זה אחר זה הנה לא יהיה מטה אהרן יותר באמצע מהסמוך לו, לפי דברי הרמב"ן³ שכתב שמטה אהרן ממנין השנים עשר. ואם הושמו המטות כגורן עגולה ומטה אהרן באמצע לא יקשה זה.

תשובה נראה שלא הקפיד הכתוב על מטה אהרן רק שלא יהיה צראש לצד השכינה, כדי שלא יאמרו מפני שהיה לצד השכינה פרת. וכל שלא יהיה צראש נקרא צאמנע, אף אם יהיה השני. כי מעתה לא יהיה להם תלונה לומר מפני שהיה קרוב לשכינה פרת, שהרי היה מטה אחר קרוב ממנו שלא פרת. ואם היו גם אחרים אמצעיים מה צכך. ואם נאמר שהיה ממש צאמנע אם היה המטה הסמוך לו גם כן צאמנע אין צכך כלום. אדרבה משכך תלונה אחרת שלא יאמרו מפני שהיה צאמנע פרת⁴.*

סימן תיב

אחרת לו

76 שאלת אם מותר היחיד ליפול על פניו מעומד או אם יצטרך לישב כדרך הצבור שיושבים. וכן הצבור מה טעם שהם יושבין כי במסכת ברכות איננו מבואר שיהיה קפידא בישיבה.

תשובה דבר זה של נפילת אפים אינו חובת התפלה, אלא שהיה מנהג גם צימי רז"ל, כמו שמוזכר צפר' אחרון דמגלה¹ נפול כולי עלמא על אנפייהו, רב לא נפל על אנפיה, ושיילין נמי התם מאי טעמא לא נפל על אנפיה. וכן צבא מציעא פרי' הזהב² אמרינן אימא שלום דצינתו

4 במדבר ת, ב, אל מול פני המנורה. 5 מנחות צח, ב. 6 כפי הציוור שבגליון הגמ' מנחות שם. ועיי רמב"ם הל' בית הבחירה פ"ג ה"ח (ובמקום שעל קני נר' דצ"ל: שעל קנה) ובהר המוריה שם. 7 שמות כה, לו. 8 שמות לב, טו. 9 שמואל-א יד, מ. 10 במדבר שם וראה רש"י שמות כה, לו. ועיי ספר הזכרון (להר"א בקראט) שם שמבאר דברי רש"י הפתילות וכו', שלדעת הריב"ש היינו פיות הנרות. 11 פרי' בהעלותך סי' נט. וכהגהת הגר"א שם מול ופנים. 12 כא, ב. גם אצל הרי"ף פרק הקורא הוא האחרון, ולפני ר"ח פרק הקורא עומד היה פרק שני עיי' כפי' יז, א. * 13 עיי' במזרחי ר"פ בהעלותך ובגור אריה שם

מ"ש על דבריו [תוס' ר"ד יומא לט, ב ובספרי דבי רב על הספרי שם]. תיא 1 במדבר יז, כא. 2 שם ד"ה בתוך מטותם. 3 במדבר יז, יז ד"ה שנים עשר מטות. * 4 עיי' בתרגום אונקלוס במדבר יז, כא שחרגם וחוטרא דאהרן בנו חוטריהון, ומדלא תרגם במציעות חוטריהון כמו שחרגם בבראשית (ב, ט) בתוך הגן במציעות גינתא, משמע דדעתו כדעת הריב"ש שלא הקפיד הכי רק שלא יהיה בראש ועיי' מזרחי שם. אמנם היונתן בן עזיאל תרגם וחוטרי אהרן במציעות חוטריהון נראה שדעתו שהקפיד שיהיה מטה אהרן באמצע מטותם. [ועיי' שו"ת רע"א סי' קיב, ובנדרים עז, א והבין]. תיב 1 כב, ב. 2 נט, ב.

דרכי אליעזר אחמיה דרבן גמליאל הוה כל יומא לא הוה שצקא ליה למיפל על אפיה וכו'. ואם היה מחוצת התפלה, חס ושלום שהיה הדדיק ההוא נמנע ממה שיהיה חוצה, צעזעור אשתו. ואע"פ שהכונה שם שהימה לוקחת אותו צדצרים, עד שהיה רבי אליעזר שוכח מליפול על פניו. מ"מ אם היה חוצה היה זריז ומזכר צה, ולא היה שוכחה בכל יום. ולהיות זה רשות ומנהג בעלמא, לזה יש ימים שנוהגין בהם צקת מקומות צנפילת אפיס. ומקצת מקומות שלא נהגו כן. כגון צמנוכה וצפורים שצשיצת רב עמרם גאון ז"ל היו נופלין, וצשיצת רב האיי ז"ל לא היו נופלין³. וכן צרה ויה"כ ושצת צינתיס צשיצת מתא מחסיה היו רגילין ליפול על פניהם. וצפומצדימתא וצנהרדעא לא היו נוהגין כן, כמ"ס זה לגאונים ז"ל⁴. וכן צצית האצל צמנחה כתב רב שרירא גאון ז"ל שיש נופלין⁵. כי להיות הדבר רשות כל מקום אחז מנהגו ונהרא נהרא ופסטיה⁶. וכ"כ הר"ר יצחק בן גיאת ז"ל בהלכותיו⁷ וצס רב שר שלום ז"ל⁸ נפילת אפיס רשות⁹.

ולהיות הדבר כן אין צריך לדקדק אם אפשר מעומד. ומה שנהגו הצבור מיושב, הוא לפי שדרך הצבור בכל תפלותיהם וצרכותיהם לאומרם מיושב שלא להטריח עליהם, וולתי צי"מ. אצל לא שיהיה קפידא צשיצת צנפילת אפיס, שהרי תחנונים היא, וכל תחנונים מעומד טפי עדיף¹⁰. דומיא די"ח צרכות וידוי, אלא שאין מטריחין עליהם כמ"ס ז"ל¹¹ אין גוללין ס"ת צצבור שלא להטריח את הצבור לעמוד צעוד שגוללין הספר. וכי תימא א"כ השליח צבור שכל צרכותיו מעומד, למה יושב צנפילת אפיס. יש לומר שמה שהשליח צבור עומד, הוא צמה שאומר בקול רם, כדי להוציא מי שאינו בקי. אצל צמה שאומר בלחש לעצמו ואין להוציא אחרים לפי שאינו מחוצת התפלה, אומרו מיושב כדרכו, ואין מטריחין אותו לעמוד. ל

אבל צמה שצריך לדקדק לפי דין הגמרא שלא תהיה צפשוט ידיס ורגליס, אם הימה שם רצפת צננים. כי יעבור על מה שכתוב צמורה¹² ואצן משכית לא תחנו צארכס להשתחוות עליה. ואמר עולא לא אסרה תורה אלא פשוט ידיס ורגליס כמו שמוזכר צפר צמרה דמגלה¹³. ולפי הלשון

3 ט"ז רב עמרם גאון השלם ח"ב צב ע"ב וכל הענין בשבלי הלקט סי' ל' ובטור אור"ח סי' תרצ"ג, ועי' באוצה"ג מגילה חה"ח סי' לא-לב. 4 עי' בשו"ת גאוני מורח ומערב סי' רכ"ה, ומובא באוצה"ג ראש השנה (חה"ח) סי' ל'. 5 ובטור אור"ח סי' קלא (ח) בשם רב נטרונאי גאון שנופלים בבית האבל ועי' ב"י שם. 6 עפ"י חולין יח, ב. 7 בהל' ריצ"ג שלפנינו שבספר מאה שערים ליתא, וידוע שספר זה לא הגיע לידינו בשלמותו. 8 ומובא גם בשו"ת מהר"ם מרוטנבורג (פראג) סי' תרג. ומשם הועתק בספר תשובות שר שלום גאון סי' יג. 9 בטור אור"ח סי' קל"א מביא כן בשם רב נטרונאי. 10 * ב"י אור"ח סי' קל"א, רמ"א שם ס"א, ועי' מ"א שם סק"א. 11 סוטה מא, ב. 12 ויקרא כו, א. 13 כב, ב. 14 מגילה שם וברכות לד, א.

הראשון המוזכר שם כל נפילת אפיס אסורה אפילו בלא פשוט ידיס ורגליס כל שיש שם רצפת צננים. ואפשר שיהיה זה מדרבנן לצד. ולזה צציי¹⁴ ורצא הוו מצלי אצלווי כי אפילו נפילת אפיס כדרכה בלא פשוט ידיס ורגליס לא היו עושין כשהיה שם רצפת צננים, רק שהיו מטין על צדיהן צשעת נפילת אפיס. והרב רבי יצחק בן גיאת ז"ל¹⁵ כתב צס רצינו שרירא ז"ל¹⁶ דצציי ורצא חיישי לצצן משכית אפילו לא הימה שם רצפת צננים לפניהם, שמה הימה שם וחרצ המקום וצגנה עליה כשהיא שם¹⁰. אצל דעת הר"ם ז"ל¹⁷ דכל שיש דבר מפסיק צין פניו והאצן משכית אינו אסור. שכתב שלכך נהגו לשום מחללאות או גמי צצתי כנסיות שהם רצופות צצננים.

ומ"מ אפשר לומר שלזה נהגו הכל צנפילת אפיס צשיצת שהיא כדרך ההטיה של צציי ורצא, ואין זה כלל דרך השתחוואה. ואם גם צשיצת יטה מעט על צדו כ"ס שהוא משוצה. ורש"י ז"ל¹⁸ כתב צס רצותיו צראוי שתהיה ההטיה לצד ימין מדכתיב¹⁹ שמאלו תחת לראשי וימינו תחצקני. וכן הוא צצראשית רצה²⁰.

אמנם אם יחיד נופל על פניו מעומד ומטה קצת על צדו, לצאת מידי חשש אצן משכית, שאסור להשתחוות עליה אפילו לשמים חוץ למקדש, נראה שאין צוה חשש כלל. ומעולם לא ראיתי מי שמיחה צוה²¹ ומדברי רש"י ז"ל וכן הרמב"ם ז"ל נראה שאין לחוש לצצן משכית אפילו מדרבנן אלא כשפניו צצוקות צארץ אע"פ שאין צו פשוט ידיס ורגליס. אצל צשוחה לצד אין לחוש לזה. וא"כ אין טעם למנהג צשיצת יותר מצעמידה רק שההטיה לקיים שמאלו תחת לראשי וכו', נוחה להעשות יותר צשיצת יותר מצעמידה. או שהיא כדי שלא להטריח ולהקל מעליהם כמ"ס למעלה.

והרמב"ם ז"ל שכתב צסדר התפלה²² שיוצצין צנפילת אפיס, דעתו לומר שצך נהגו הצבור, או לומר שאין צריך לעמוד, כי כן כתב גם צאשרי וצסדר קדושה. זהו מה שני"ל צצאלותיך. והאסור היה לצצת הגיעמני שמועה קשה העדר גצירתי הורתי הכ"מ צצרצלוניה. וכל שלשים²³ עמדתי צצכיה ואנחה הייתי נצהל. יגדל שלומך כרצוק ורצון הנדכה נאמן אהצתך יצחק צ"ר ששת זלה"ה.

15 מובא בספר האשכול (החדש) ח"א עמ' מח. 16 ר' תשובת רש"ג בתורתן של ראשונים ח"ב עמ' 42 ובאוצה"ג ברכות שם. ועי' ב"י אור"ח שם. 17 הל' ע"ז פ"ו הל"ז. ועי' כס"מ שם ודינא דחיי לאוין מג. 18 ברש"י ברכות שם ומגילה שם ליתא. ובטור אור"ח סי' קלא מביא שכן נוהגין באשכנז. 19 שה"ש ב, ו. 20 לפנינו ליתא. ובטור אור"ח סי' קלא: במדרש במקרא בימינו תחבקני (ר' מדרש שה"ש שם). ועי' רוקח סי' שכ"ד ובב"י שם. ובשבלי הלקט סי' ל שההטיה לשמאל. וכ"כ בס' המנהיג סי' עא בשם רב נטרונאי גאון וע"ש ובשע"ת סי' רו. 21 * עי' בירושלמי ע"ז פ"ד ה"א ובמרה"פ שם תפחר, ובמאמר "ביאורים בירושלמי למבחן" אות י"ד. 22 בסוף ספר אהבה. 23 צ"ב שדין זה נוהג רק בת"ח (טור יור"ד סי' שצד).

וגו' ←

ובתבו תלמידי הרשב"א בזהב (ריע"א) החלשים ב"מ נט': גבי עובדא דרבי אליעזר בן הורקנוס היה מדקדק רבינו ז"ל מאן שאין לדבר בין תפילה לתחינה והיינו דאמרינן כל יומא לא הוה שזקה ליה למיפל על אפיה וכי תעלה על דעתך שלא יהיה זה ממנו שעה אחת אלא שהיתה מפסקת מכוונת תפילתו להפסיקו בשאר דברים ושבו אס היה נופל על פניו לא היתה תפילתו כל כך נשמעת אלמא דאינו צדין להפסיק ע"כ. וכן כתב רבינו הגדול מהר"א אבהו ז"ל בשם זכרונות (נרו) החיים עמ' יח) דמהאי עובדא שמעינן שאין להפסיק בין תחינה לתפילה וכן

עשנים צניח הכנסת לכסות הרגפה משום דנופלים על כשאומרים והכניס והעס: והגהות אשרי כתב בסוף פרק השחר (סי' כ) דנפישוט ידיה ורגלים אפילו מטה קצת על אפיו אס יש שם רגפת אצנים אבל כמו ששליח ציבור שלנו נופל בלא ידיה ורגלים מותר ושאיין שם אצנים אפילו נפישוט ידיה ו מותר ובלבד דמטה אפיו קל הגד מאור זרוע (ח"א סי' נג) ועל מה שכתב דכשאין שם צריך שיטה אפיו קצת אני חמה יודע לו טעם ושמא גזירה שלא לעשות קן על הרגפה ו

כתב בארחות חיים בשם הגאונים שאין לדבר בין תפילה לתחינה כדולה כעין תפילה אריכתא היא. וכן כתוב בספר אהל מועד (שער התפילה דרך ג נתיב ג): **L** וז"ל הרמב"ם אחר שישלים התפילה יפוצץ על פניו ויטה מעט וכו'. בפ"ט מהלכות תפילה (ה"ה):

שטעמו כדכתב הריב"ש בתשובה (סי' חצי) בשם רב שרירא (מש"ר ח' 42) דאצני ורצא חיישי לאצן משכית אפילו לא היתה שם רגפת לפנייה שמה היתה שם ונצנה עליה ע"כ וסובר אור זרוע דחששא בעלמא הוא ואפילו אס ממלא לומר שיש שם רגפה ניכרת שרי על ידי אללויי מה שאין כן על הרגפה ממש: וזו הריב"ש בתשובה (שם) מדברי רש"י והרמב"ם נראה שאין לחוש משכית אפילו מדרבנן אלא כשפניו דזוקות בארץ אע"פ שאין בו כ ידיה ורגלים אבל בשוה לבד אין לחוש לזה עכ"ל: וב"ש ו בשם רב נטרונאי הנופץ על פניו צריך שתלות פניו ואיתמר נמי בגמ"ה וכו'. קשה דמשמע דהא דאיתמר בגמ"ה ענין לדברי רב נטרונאי ונראה דמשמע ליה לרבינו דטעמא נטרונאי דאמר צריך לתלות פניו למעלה מן הקרקע היינו שלא פניו בקרקע כדי שלא יהא נראה כמשחוחה ומפני כך כתב דא נמי בגמ"ה דמלוי אללוי [א]. אבל קשה לי מה שכתב רב נטו ואדם חשוב לבד שמאל שאינו ענין למה שכתב קודם דמיירי בל השתחווה על הרגפה ואפשר לפרש דרב נטרונאי לא איירי בהשתחווה הרגפה ולא בא לומר אלא שתיקון נפילת אפים היא לתלות פניו לן מן הקרקע ולא להדיקס בקרקע ואח"כ כתב שאדם חשוב יטה שמאל ושאר כל אדם יטו על אחיה לך שירצו ולפי זה מה רבינו ואיתמר נמי בגמ"ה וכו' הוי ליה כאלו אמר ועוד בגמ"ה ענין אחר דשייך לנפילת אפים שלא ישחוחה על הרגפה פניו: ויותר נראה לומר שרבינו מפרש דרב נטרונאי תרתי ק חדא שצריך לתלות פניו למעלה מן הקרקע כדי שלא יהא כ משחוחה על הרגפה ומו קאמר דאדם חשוב צריך להטות עני שמאל כדי שאע"פ שהיו פניו מודבקות ברגפה לא יהא כ משחוחה וכתב רבינו דהכי איתמר בגמ"ה דאצני ורצא מללי א אלא דלפי זה לא היה צריך רב נטרונאי לכתוב דאדם חשוב אלא

(חא) ואיתמר נמי בגמ"ה פרק הקורא עומד (כג. ג.) אמר רב חייה בר רב הונא חזינא לאצני ורצא דכי נפלו אפשייהו דמללי אללויי פירוש מטין על זדיהן ולא נופלים על פניהם ממש והרי"ף (יג.) כתב סמוך להא דמללי אללויי א"ר אלעזר אין אדם חשוב רשאי ליפול על פניו אלא אס כן נענה כיהושע בן נון וכתב הרא"ש (סי' ד) משמע מתוך דברי הרי"ף שחזר אלו המימרות יחד דסבירא ליה דהא דמללי אללויי היינו משום הוה דרבי אלעזר דאין אדם חשוב רשאי ליפול על פניו ואין הטעם כן דהא הטעם דמייתי ליה בשמעתין ובפרק אין עומדין (זכרות לד'): בתר הך צרייתא דקידה על אפים השתחווה זו פישוט ידיה ורגלים ומשמע דאחא רב חייה צריה דרב הונא לאשמעינן דאע"ג דמן התורה אין השתחוחה אסורה על הרגפה אלא בפישוט ידיה ורגלים מדרבנן אסור אף בלא פישוט ידיה ורגלים הוה מללי אללויי אצני ורצא וכן כתבו בשם רב האי גאון עכ"ל: ורש"י (כג. ד"ה דמללי) פירש כדמשמע מדברי הרי"ף וכ"כ הרמב"ם ז"ל בפ"ה מהלכות תפילה (ה"ד) וכ"כ בשבלי הלקט (סי' ג) בשם רבינו האי דהא דרבי אלעזר דוקא ליפול על פניו ממש אבל בהטיה מצד אחד שרי: ורבינו כתב בדברי הרא"ש וכ"כ ג"כ סמ"ק סימן (קע"ח) [ק"פ] וכן כתבו התוספות (כג. ד"ה ואיעינן) והמרדכי (סי' תמו) דלמד לישנא דגמרא אפילו בלא פישוט ידיה ורגלים אסורה השתחווה על הרגפה מדרבנן אלא אס כן מללי אללויי כאצני ורצא וכן כתב הרמב"ם בפ"י מהלכות ע"ז (ה"ו) ומה שיש לדקדק על דברי ממה שכתב בפ"ה מהלכות תפילה כתבתי צביאורי לספר אהבה (כס"מ ה' מפלה סם) וכתב עוד המרדכי (שם) ושמעתי דמשום האי טעמא משימין ציום הכפורים

פרישה

קלא (א) במקצת ספרים גרסינן וכן הוא בדפוס ב"י נטרונאי כתב וז"ל הנופץ על פניו צריך שתלות פניו מן הקרקע ואדם חשוב לבד שמאל לדברי רב נטרונאי שרי עדיי הגירסא מה ענין אדם חשוב לבד שמאל לדברי רב נטרונאי שרי עדיי דיצר כלום מענין נטייה לכן נראה כגירסא הספרים דגרסי ורב נטרונאי צריך לתלות פניו למעלה מן הקרקע כדי שלא יהא נראה כמשחוחה לן ולפי גירסא זו אחי שפיר דרב נטרונאי בא לומר דהנופל על פניו יש לאיסור השתחווה דאסור מדרבנן אפילו בלא פישוט ידיה ורגלים וכמו רבינו אחר כך ואס כן אף אס לא ישחוחה אפילו בפניו עד הרגפה מקום איכא לך איסורא כמשחוחה בפניו לבד הרגפה כדרך המשחוחים אמר שיתלה פניו באופן שלא יהא נראה שמשחוחה לשלפניו וזה לא

דמיון ממי מרה על ידי משה ולא התפלל משה שיקולקו אותן המים שאו היה רע להם כנראשונה שלא יוכלו למצוא מים אלא התפלל שירפא אותן המים שיהפכו ממר למתוק וזה היה יתרון מאילו לא היו המים [ה] המים כלל וכן גבי יריחו הוא הענין הוה בעצמו שהתפלל אלישע שימחקו המים המרים שהיו שם וכן גבי מרים מנרעתה עלה מזה גם כן מועלת גדול מה שלא היה אילו לא נטרעה מרים והוא שראו ישראל גודל העון של לשון הרע והיו מרחיקין את עצמן מלשון הרע וכן גבי נעמן מנרעתו עלה מזה גם כן מועלת שנעלה ונחקש שמו של השם יתברך כמפורש שם צענינו שכל מלכי האומות קדשו ושבתו השם יתברך על ידי זה וכן גבי חוקיהו עלה גם כן ממנו קדושת השם שאו עלה השמש עשר מעלות וראו אותו כל מלכי מורח ומערב (סנהדרין נז):

דרישה

א. א. [כ"י] ד"ה
 ט. [כס] תלמידי
 ט"א [כ"ג] צמנו וסלר
 קיים [מהרי"י] אהוב
 ו. כחנן שם לזר המים
 ז. וי; כ"י שם שם ארמות
 ח. שם הגאונים; אהל
 ט. שער המפילה לך ג
 י. נתיב [ג]:
 י. שכלי הקלט סימן
 י"ב שם רבנו האי
 י"ג ו"מ והר' צנימין;
 י"ד וזכרה עמוד קט':

ציונים קרומ"א

ה. הרבינו יונה פרק
 רואה [נרכוס מג, א ד"ה
 טלחה]:
 ז. ריב"ש סימן
 י"ב [כס] רש"י רבי
 י"ג ו"מ רבנו ואלאמנן
 י"ד שם רוקח [סוף סימן
 טלז]:

הגהות והערות

א. עיין ט"ז סק"א. ולשון
 ה. הובא ב"מ, והבין המג"א
 ז. מהקטע "ואני מנאמ" הוא
 ודברי הב"מ ולכן כתב דלא
 רש"י, אולם האמת הדכל
 גברי המהרש"ל וכו' שמוקין
 ט"ז:
 קלא א. כ"ה כמירוש
 הירושלמי השמיים לבי"מ
 ט. כ. ד"ה לא שקמ [וכ"ה]
 בשעמ"ק (שם) כ"ב ר"ב
 (הרשב"א) וכו' צנור
 הימים המונה צנור הגולה:
 ב. בנפילת אפים אין לומר
 פסוק ויאמר דוד כו' ונלה
 נה כו' שנאמר אל
 פורעניות:
 (דיוקם בנוסחי התפלה
 והברכות שהגרי"א)
 ג. דין זה נמצא בשו"ת
 הגאונים שערי השנה סימן
 שמונ כ"ב ר"ב הא, אך שם
 לא כתוב הטקס שהובא
 בשכלי הקלט, אלא רק
 לעולם על דך שמהל
 ובש"ע מלמ' כ"י לין כ"ן
 טור כ"ב ר"ב טורחלי לכו
 וכו', אך בטור כתב כן על
 אדם חשוב, וכ"ה בכל זו
 סימן י"א א. א. ועיין כ"י
 ד"ה ו"מ רבנו שם:
 ד. במקור חיים כתב ד"ל
 וכו' רחום, ועיין פ"ג
 שהכוונה אל רחום שמיך:
 ה. בדפ"א כתב וכו',
 אמנם כ"י שם כתב וכו':
 שהיחה מפסקת מכוונת
 תפלתו להפסיקו בשאר
 דברים ע"כ. ולא חילק בין
 עוסק בשאר דברים לשהיה
 בעלמא, ע"ש:
 ו. עיין מקור חיים ד"ל

ב. והצומותי ש"ך. בין תלומות שחלמתי על אחרים וצין תלומות
 כו', דלרין לנקש על חצירו תחלה (בזכות מהר"ם ספר סדר נרכוס,
 העמ' חלוס ה, ג). ויסיים ותשמרני כנגד וישמרך, ותחנני כנגד ויחנך,
 ותלמי היינו שלום (מטה משה סימן ק"ה, וכן המנהג דלא כרש"ל
 צנהגות הטור^(ז)): ג' ואי ק"א.

פירוש, שלם סיימו עדיין הכהנים,
 דלא כהאששים שאין אומרים אותו
 אלא כסוף, ואינו נכון. והעולת
 תמיד [ס"ק ג] לא עיין סוף סימן
 קכ"ח: ד שים ש"ום. ואם
 ראה שלא יוכל לסיים עם הש"ך,
 יתחיל בשעה שהש"ך אומר יברךך
 (ל"ח דברי תמודות נרכוס פ"ט אות כב).
 ובזהר תרומה עמוד רכ"ח [נ"ב
 קמ, ט] כתב כיון דמטו לשים שלום
 כו' ולא אינטרין בר נש ולא אומרה
 לאשתכח תמן ולא למשאל שאלתין
 אלא אינטרין למנפל על אנפין וכו',
 [ע"כ]. ואין לומר דמיירי אחר
 סיימו שים שלום, דהא אנו אומרים והוא רחום בשני וחמישי:

א. אין דבר. ז"ע, ולפעמים מפסיקין בתחיות כגון
 אל רחום, ורין לומר שלא להפסיק דבור. מיהו צנימן
 נ"א סעיף ד' משמע דאין קפידה כל כך, וכן משמע [מ"י] כ"י
 [ד"ה וכתב] כ"ס [ת"ד] [תלמידי רש"י] דדוקא כשמפסיק
 ועוסק (נדבר) [לדבר*] דברים אחרים אסור, אבל שיחה בעלמא
 לית לן בה, וכן משמע סימן קכ"ד סעיף ד' דדוקא משום חזרת
 הש"ך יש להם לשתוק, הא לאו הכי אין איסור. ויש לדחות, מכל
 מקום שיהיה לי מה שכתבתי. ובר"ב ש סימן מ"ב כתב שאשמו של
 ר' אליעזר [בגא מניעא נט, ב] היחה לוקחת אותו דברים עד שהיה
 שוכח מליפול, ע"ש. ואם כן אין ראייה שלא להפסיק, עיין כ"י
 [שם]. מותר להתפלל במקום אחד וליפול במקום אחר (ספר חסידים
 סימן י"מ, ועיין במגילה דף כ"ב ע"ג): ל. ב דהמות. טעם ההטיה
 כמו שכתוב (ה) סעיף ח' ובהג"ה. ומכל מקום נוהגין להפסיק צנגד,

שנתיים, כן נראה לי נכון:
 קלא (א) אין דבר בין תפלה כו'. רשנ"א^(א) כתב כן, וראיתו מדלמדין צפרק הזהב [בגא מניעא נט, ב] כ"י אלעזר כל יומא לא
 הוה שצקא ליה למיפל על אפיה. וכי תעלה על דעתך שלא היחה זה ממנו שעה אחת, אלא שהיחה מפסקת מכוונת תפלתו
 להפסיק בשאר דברים, ושבו אם היה נופל על פניו לא היחה תפלתו כל כך נשמעת, אלמא דאינו דין להפסיק, עכ"ל כ"י [ד"ה וכתב]:
 (ב) על צד שמאל. הטעם כ"י [ד"ה ו"מ רבנו שם] כ"ס כלבו [סימן י"א, ט] כי כן היו מרביצין התמיד כששוחטין אותו על צד שמאל,
 ערך דהם למהריק"ש

קלא סעיף א והצומותי ש"ך. בין שחלמתי אני לעלמי וצין שחלמתי אני על אחרים וכו' כן תהפוך לי כל תלומותי לטובה ולברכה, נרכוס דף כ"ה
 ע"ב:
 קלא סעיף א בראש [נפילת אפים]. יכול יהיה לומר שלם עשרה מדות וטוב שאמרם צנימן כקורא בתורה, תרומת הדשן סימן ח', ועיין סימן [תקמ"ו] [תקס"ה] דין
 ה' [להטות]. אם נופל על פניו במקום שיש בו רפפת אגנים, אם שוה לכו ולא הדבק פניו בקרקע אף על פי שאינו פושט ידיו ורגליו כרין להטות מעט, ואם פשט ידיו
 ורגליו אף על פי שמתה מעט אסור, ואם אין שם רפפת אגנים אפילו בפישוט ידיו ורגליו מותר וצנגד שיטה מעט: בסוף נפילת אפים רשום, ריב"ש סימן מ"ב:

שערי תשובה
 קלא (א) אפים. עיין באר היטב. ואף ביום שני וחמישי נוהגין בארץ ישראל
 ושאר מדינות ספרד להקדים נפילת אפים לזוהר רחום, וכן נוהגין
 בקצת מקומות רק במדינות אלו. ועיין בשלמי צבור [קמ, א] שכן משמע בזהר
 פרשת תרומה [ח"ב קמ, ב]. וכן כתוב במנהגי האר"י ז"ל [נגיד וכמה עמוד סה].
 ושמ נוהגין בשני וחמישי לומר סליחות שבכאן אומרים אותם בפרשיות
 שובביים. וכשאומרים אל מלך כו', ו"ל ומתנהג בחסידות, שהוא ראשי חיבות
 כרו"ב. ומהר"ש וויטל ז"ל [שער הכוונות סוף עיני תפלה שחיתה בהגהה]^(א) כתב

ב. רבנו של עולם אני שלך ב והלומותי (ב) שלך
 [כו"י] ויובין דלסיים בהדי כהני דעני צבורא אמן
 (ג) א ג א (ג) ואי לא לימא הכי אדיר במרום שובן בנבורה
 אתה שלום ושמוך שלום יהי רצון שתשים עלינו שלום:
 הגה (ה) ובמקום שאין עולים לדוכן יאמר כל זה (ג) בשעה
 שהשליט צנור אומר ד (ז) שים שלום ויסיים צהדי שליט צנור
 שעינו הקהל אמן:

סימן קלא
 דיני נפילת אפים. ובו ח' סעיפים:
 א. אין לדבר בין תפלה לנפילת
 אפים [כ"י] [כשנופל על פניו] [ב] נהגו להטות
 (ב) על צד שמאל: הגה [ד] [ז] יש אומרים דיש ב להטות
 עיניו על הארץ:

מיהו צנימן
 נ"א סעיף ד' משמע דאין קפידה כל כך, וכן משמע [מ"י] כ"י
 [ד"ה וכתב] כ"ס [ת"ד] [תלמידי רש"י] דדוקא כשמפסיק
 ועוסק (נדבר) [לדבר*] דברים אחרים אסור, אבל שיחה בעלמא
 לית לן בה, וכן משמע סימן קכ"ד סעיף ד' דדוקא משום חזרת
 הש"ך יש להם לשתוק, הא לאו הכי אין איסור. ויש לדחות, מכל
 מקום שיהיה לי מה שכתבתי. ובר"ב ש סימן מ"ב כתב שאשמו של
 ר' אליעזר [בגא מניעא נט, ב] היחה לוקחת אותו דברים עד שהיה
 שוכח מליפול, ע"ש. ואם כן אין ראייה שלא להפסיק, עיין כ"י
 [שם]. מותר להתפלל במקום אחד וליפול במקום אחר (ספר חסידים
 סימן י"מ, ועיין במגילה דף כ"ב ע"ג): ל. ב דהמות. טעם ההטיה
 כמו שכתוב (ה) סעיף ח' ובהג"ה. ומכל מקום נוהגין להפסיק צנגד,

שעלין סס כהנים בשעת נשיאות כפים: (ג) בשעה שהשליח
 צבור אומר שים ש"ום. לא ראיתי נוהגים כן, כי אם איזה
 יחידים שאומרים בכל יום כן. ולי נראה שאין לעשות כן, דדברים
 אלו הם מדברי הר"ר יונה פרק הרוחה [נרכוס מג, א ד"ה שלשה]
 דקאי על דברי התלמוד [שם נה, ג] שאמר שמי שראה חלוס ולא
 ידע מה הוא יאמר כן בשעת הדוכן, וזה שייך ג"כ בשעה שש"ך
 אומר שים שלום. אבל לומר כן בכל יום לאו שפיר דמי, דאפשר
 שלא חלס אותו [יוסן] שום חלוס, והיאך יאמר חלוס תלמתי והוא
 אין לו חלוס כלל. בשלמא מה שאומרים בשעת הדוכן שפיר, דודאי
 חלס איזה פעמים צין רגל לרגל, על כן יאמר מן הסתם. מה שאין
 כן לומר אותו בכל יום, דאז אומר אותו על מה שחלס היום, ושמא
 לא חלס כלל. על כן ראוי לנהוג שלא יאמר בכל יום רצונו של עולם,
 אלא אם בא לו חלוס צלילה שלפניו. מה שאין כן בשעת הרגל
 שעלין לדוכן, יכול לומר אותו אפילו מן הסתם, כי קאי על מה

שעלין סס כהנים בשעת נשיאות כפים: (ג) בשעה שהשליח
 צבור אומר שים ש"ום. לא ראיתי נוהגים כן, כי אם איזה
 יחידים שאומרים בכל יום כן. ולי נראה שאין לעשות כן, דדברים
 אלו הם מדברי הר"ר יונה פרק הרוחה [נרכוס מג, א ד"ה שלשה]
 דקאי על דברי התלמוד [שם נה, ג] שאמר שמי שראה חלוס ולא
 ידע מה הוא יאמר כן בשעת הדוכן, וזה שייך ג"כ בשעה שש"ך
 אומר שים שלום. אבל לומר כן בכל יום לאו שפיר דמי, דאפשר
 שלא חלס אותו [יוסן] שום חלוס, והיאך יאמר חלוס תלמתי והוא
 אין לו חלוס כלל. בשלמא מה שאומרים בשעת הדוכן שפיר, דודאי
 חלס איזה פעמים צין רגל לרגל, על כן יאמר מן הסתם. מה שאין
 כן לומר אותו בכל יום, דאז אומר אותו על מה שחלס היום, ושמא
 לא חלס כלל. על כן ראוי לנהוג שלא יאמר בכל יום רצונו של עולם,
 אלא אם בא לו חלוס צלילה שלפניו. מה שאין כן בשעת הרגל
 שעלין לדוכן, יכול לומר אותו אפילו מן הסתם, כי קאי על מה

באר היטב
 (ב) ש"ך. לרין לומר בין תלומות שחלמתי על אחרים וצין שחלמתי על
 עלמי וכו', דלרין לנקש על חצירו תחלה, מ"א [ס"ק ב] כ"ס מהר"ם.
 ויסיים בפעם א' ותשמרני כנגד וישמרך, ובפעם ב' ותחנני כנגד ויחנך,
 ובפעם ג' ותלמי כנגד שלום, מטה משה, מ"א [שם], ט"ז [ס"ק
 א]: (ג) ואי ק"א. פירוש, אם גמר אמירת רצונו של עולם קודם סיום
 הכהנים, לימא אדיר צנורו וכו', דבה יסיים עם הכהנים. ולפי זה אין
 מקום לומר אדיר צנורו וכו' אם סיים עם הכהנים. ולא נהגו עכשו כן,
 אלא אפילו אם חייב היה ויה הכהנים. אפילו הכי אומרים אדיר צנורו וכו',

אשף אברהם

ק"א א ויא לא יאמא הכי איורי במרום כו. פירוש, שלא יסימו אף אחר שגמר רבונו של עולם, אז יאמר איורי במרום כו. (נ"ח ד"ה ומ"ט) כך גירסת החלמו [נכוח נה, ט, א] אבל גירסת הר"י"ף (שם ט, א) הוא וכי מהררי כהני אפייהו לימא (הכא) [הכ"ה] אדיר כו. על כן נכון לעשות שניהם, כן נראה לי. ויש אומרים רבונו של עולם שאומרים בשעה שהכהנים אומרים וישמך וכן ויחונן וכן שלום, חשיב שפיר ומאוזן הברכה, שמראה עצמו דמקבל ברכת כהנים ומשום הכי קאמר שתיקיים בו ברכת כהנים ויהפוך לחלום, ושפיר דמי לומר אף בשעה שהכהנים אומרים הריבות (ב"י בשם שו"ת אשכנזים מהר"ל סימן קמח קט"ו). ויש אומרים שישוף בה בסוף ויחבא עליו ברכת הכהנים והרצוני, והנהגו לסיים לישמך בותשמרי, וליוחנן בותחנני, ושלום בותרצני, שהוא רצון ושלום (מהרד"ש"ל בהגהות הגור ומהרמ"י ל"ט). ונכון לומר על פי הקבלה כשאומר הש"ץ אלהינו שם של כ"ב היוצא מברכת הכהנים אל גא קרב תשועות מצפין, מחזיק סר תוציאם ממאסה, פדה סועים פחה סומים ישעך מצפין, דלה יוקשין וקבץ נפוצים סומי יי מפלחוני, ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד. ואח"כ כשאומר החזן שום שלום יאמר רבונו של עולם כו, שמעתי ממורי מהר"ד יושע ד"ל מק"ק קראקא שכן נהג, וכן אני נהוג.

הגהות הסמ"ע

ק"א פ"ה א אני ש"ך והצומתי ש"ך כו. כצ"ל:

הכמות שלמה

ק"א (פ"ה א) אין ד"בר בין תפלה דנפילת אפיס. י"ב הנה רצות [תלמידין] הרשבי"א [הו מפקד ד' נכנא מציעא (ג, טו) ממעשה דר' אליעזר, וזס לנין יט נדמות רציה זו לפי מה שכתב בספר עמרת זקנים (פ"ק ט) דלף דר' אליעזר היה יחיד נכחו מל מקום היה בשעה שהצטרף מתפללין, ע"ש. ולפי זה י"ל דסיונת אשמו הו רק לגטלו מעט עד שיעורא אמרית הצטרף חמנו, וזכונ לא יהיה יכול לנפול דלף לו ספר מורה, או אף אם יפול לא יהיה נענה כל כך, וה צבור הנה בתמורי נספר הוסיס [על קול ש"ך טו] מהמתי פני דגבי ט"ו [סוף סימן קסו] שאין לומר מתפלה מחמנוסי, שפמור הוא על דרך שקר,

ב והצומותי. עיין מ"א. ואליה רנה אות ג' חולק, דנכל הנוסחאות לימא נמלה אלא לנאסף, יע"ש. ועיין הנוסח בלגוס: ג ויא לא עיין מ"א. ועיין ט"ו אות ג' מזה, יע"ש: ד שים שלום. עיין מ"א. הקשה, בורה משמע דשעה שש"ץ אומר שים שלום אין לשלול שום שלל נרצו, ואין לומר דמייירי לאחר שים שלום, א"כ קשה אף אנו אומרים והוא רמוס זין שים שלום לחמנו. ועיין לבוש כתב שיאמר הרבון נשעה שש"ץ אומר אלקינו ואלקי אבותינו, ועיין אליה רנה אות ח"ט צ"ה:

ק"א א אין. עיין מ"א. עיין [סימן] תקס"ו מ"א [ס"ק] ו"ו אל רמוס שמן [יאמרן] אשר התפלה. ונסימן י"א סעף ד', אין לדבר עד סוף י"ח, הא קודם חמנו אין קפידא, ומה שכתבו תלמידי רשב"א (טעום קופר ע"ד), ראינו כמו שכתבתי בע"ז [אות] א' ולא אמר שהיתה מפקקת רגע ודיבור אחד, ששע מניה דלון קפידא. ונסימן קכ"ד סעף ד' (וסעף ו') דלון לשום חזרת הש"ץ, תיפוק ליה משום חמנו. ומה שכתב רבי"ש עיין ט"ו [ס"ק] א'. ומה שכתב מומר להסתכל במקום אחד ותחנה במקום אחד, איני יודע למה כתב כן בשם ספר חסידים, הא מנאור בר"מ פרק ה' מהלכות תפלה הלכה י"ד, וראיה ממגילה כ"ב ז' רב לא נפל על אפוייה ופריך לילך למקום ציבור. שלל היה ר"פ) שמע מינה דשרי, וכן כתב הפרי חדש נסעף ז'. ו"ל החס ידוע לש"ס דמוך ד' אמות וכן לילך וסעף מקום אחד, כמו שכתב המ"א [סימן] דל"ק אות ל"ג. ועיין דרכי משה [אות] ז' במהר"ל [הלכות תפלה עמוד מלון] ו"ל גם כן מוך ד' אמות, ועיין מה שכתבו א"ה בע"ז [אות] ד': ב דהטות. עיין מ"א. הנה הר"מ ז"ל נפקד על הנהגות תפלה הלכה ה' יכול על פניו (ממש דנוקות) ויטה מעט, דלי לאו הכי אסור מדרבנן. מה שאין כן לדין דנוקות פניו תלויות למעלה למה הטייה, לכן כתב דלקמן בצאת כ', דלף על פי בתפלה שזוה ומותר נאין פניו דנוקות, נפילת אפיס דעמו ליפול על פניו אסור

מוציא השקף

סיימו כהנים. דאינו נכון, דהא לא ניתקן אלא כשהכהנים מאריכים והוא סיים הרבון, וכדי שהצבור יענו אמן על ברכות כהנים וגם על תפלתו, לכן יוסף לומר אדיר כו. וישמך שסיים אדיר כו. עם הכהנים ויענו הקהל אמן על שניהם, א"כ כשכבר סיימו כהנים לאיזה צורך יאמר אדיר. ובט"ז [ס"ק ב] משמע דסיים הרבון עם הכהנים, ואחר זה כשמגיע ש"ץ לסוף שים שלום ויחינו וטוב בעיניך כו. יתחיל ויאמר אדיר, ע"ש: (פ"ק ד) שים כו. ובזוהר כו ויא אשפא כו. אם כן איך יאמר הרבון כשהש"ץ אומר שים שלום:

ק"א (פ"ק א) אין ד"בר כו. ש"א הפסיק בדבור. ר"ל, אפילו שיחה בעלמא: מיהו בסיון י"א כו. שכתבו שאין להפסיק בדבור מתחלת ברוך שאמר עד אחר תפלת י"ח, והוה ליה למימר עד אחר נפילת אפיס, אלא על כרחו דשיחה בעלמא שרי אחר י"ח קודם נפילת אפיס: ז"כונ מש"ץ בב"י בשם (ח"ר) [תלמידי רשב"א]. דידן זה נובע מדברי [תלמידין] רשב"א שכתב אהא דאמרין סוף פרק הזהב כהאי עובדא שברכו לר' אליעזר, ולאשר גיסו אחי אשת ר' אליעזר רבן גמליאל היה אז ושיא ונמנה לברכו, לא שבקיה אשת ר' אליעזר לר' אליעזר למיפל על אפיה, דלא ליענש לאחיה רבן גמליאל. וכתב [תלמידין] הרשב"א וכי אפשר שלא זוה ממנו שעה אחת. ותיקין וז"ל, אלא שהיתה מפקקת מכוננות תפלתו להפסיק בשאר דברים כו, עכ"ל. ולשון להפסיק בשאר דברים משמע הפסקה גמורה, ולא שיחה בעלמא: וכן משמע סימן קכ"ד. שכתוב שיש לקהל לשתוק כשחזור הש"ץ תפלת י"ח כדי לענות אמן: ויש ד"חות כו. דמלשון [תלמידין] הרשב"א אין ראייה כל כך. והאי דסימן י"א וסימן קכ"ד י"ל דנקטו מלתא דפסיקא, דהא יש ימים שאין נופלים על פניהם, כגון ראש חדש או ימים המבוארים סימן זה (סעף ו-ו): מכל מקום נראה לי מה שכתבתי. ר"ש, מפברא, דשיחה בעלמא אית לן בה: וברבי"ש כו. ואם כן אין ראייה כו. והתם מצד שכתח לא נפל כלל על אפיה, ולא נשמע מזה בדשיחה הוי הפסק ומפסדת מליפול על פניו, אפילו דיבור ארוך: ועיין במגילה דף כ"ב. ר"ל, א"כא קצת ראייה לדברי ספר חסידים, דאמרי רב אקלע לבכל ונפלו כולו עלמא אפיהו ורב לא נפל, ואמרינן שם לחד תירוצ דמהאי טעמא רב לא נפל דבמקומו היה רצפת אבנים דאסור ליפול על פניו וכדאיתא סוף סימן זה [בהגה]. ובמקום הצבור לא הוי רצפה. ופריך הוה ליה לשון. וכן כשהכהנים מסיימים ויחנן, והוא אומר הרבון יסיים רצני דהיינו שלום: ד"א בר"ש"ף. שכתב הסיים כל פעם הרבון ותרגמי, ילו מסיימים הכהנים וישמך או ויחנן. והט"ו [ס"ק א] כתב כשמסיימים יסיים שלום, ויסיים הרבון ותרגמי בשלום. עוד כתב והט"ז שבכל פעם י"ם הרבון ותבא עלי ברכות כהניך, וגבי וישמך יסיים אחר זה ותשמרי, י' ברוחני יסיים ותבא עלי ברכות כהניך ותחנני, ובשלום יסיים ותבא י' ברכות כהניך ותרגמי בשלום: (פ"ק א) ויא כו. א"א בסוף. ר"ל, כשכבר

ק"א (א) רבונו של עולם. עיין ט"ז. ועיין פרישה [אות ג] דלא אמר ואם רעים הם יסתלקו, אלא רפואה, דכל החלומות אחר הפה נכמות הנה, כו. נמצא חלום רע אם (פותחו) [פותרין] לטובה נהפך לטובה, וטוב לו שחלם לו מלא חלם כלל. וזה שאומרים כמי מרי ע"י משה רבינו, דאלו לא היו כלל הוה רעה, מה שאין כן ע"י תפלתו הומתקו. ומי ירחיחו ע"י אלישע נתקנו, ובמרים תועלת גדול מצרעתה שלקחו מוסר כל ישראל וראו גודל העונש לשון הרע נמצא מרע בא טובה, עכ"ל. ודבריו ראוין למי שאמרו: (ב) ויא י"א. עיין ט"ז. ועיין מ"א אות ג'. מלח דוכן הוא מקום שעולים הכהנים, עיין לבוש וסיף הסימן בלשון קידוש ישמעאל דוכן אצטבע, ועכשיו עולים על מעלות שלפני ארון הקודש: (ג) בשעה. עיין ט"ז. וכן כתב מ"א אות א'. ועיין בתוספות סוטה מ"א א' ד"ה כל, כתבו דרבון יאמר משום סכנה, והא מותר להתענות בשבת. משמע לכאורה דומיא דהתם שחלם לו בלילה דווקא, עיין מ"א אות א'. ועיין ב"י בשם תשובה אשכנזיות [מהר"ל סימן קמח קט"ו] דרבון יאמר, הוה מאזין לברכה, יע"ש. ועיין פרי חדש הביא [ו], יע"ש:

ק"א (א) אין. עיין ט"ז. הביא תלמידי רשב"א מעובדא דפרק הזהב (דף ג"ט ב'). ומשמע לי דלאו דוקא נפילת אפיס, אפילו יחיד בביתו אין להפסיק בין תפלה לתחנה, וכן כתב הב"י הלשון הלך לדבר בין תפלה לתחנה, יע"ש. ומסתברא וודאי דבר הרשות אסור, הא אמן יהא שמייה רבה או אמן של ברכות עונה, דהרי מפסיקין בשני וחמישי והוא א"כ לא [ס"ק] א'. (ב) ע"א. (הט"ז) [עיין ט"ז]. בב"י עוד טעמים, יש אומרים לצד שמאלו שהסיבת שמאל דרך כן חורין, ומכניעין עצמינו באותו צד. ועוד, דשכינה בימין המתפלל, שנאמר ותהילים קכא. ה' צלך על

סיק ב) וחלומותי כו. דצריך לבקש ע"ה חבירו תהלה. ובספר אליה רבה סי"ק ג) כתב שהוא נגד הש"ס ופוסקים, והכי איתא בברכות דף ג"ה ע"ב בין שחלמתי אני לעצמי ובין שחלמתי לך חבירי ובין שחלמתי על אחרים, י"ל לענין דהא הטעם שצריך לבקש על חבירו תחלה הוא משום דכל המתפלל על חבירו והוא צריך לאותו דבר הוא נענה תחלה, וכדאיתא מסכת בבא קמא פרק החובל (צ"ב, א). א"כ בזמן הש"ס דלא היו אומרים אותו כי אם כשהחלם לו באותו לילה, א"כ לא שייך האי טעמא, דמן הסתם לא ראה בלילה כי אם חלום אחד, אלא דהוא לא ידע פתרונו אם הדברים יגיעו לו או לאתרים, וא"כ לא שייך הוא נענה תחלה, דממה נפשך אי וגע החלום לאתרים, לא הוא צריך לאותו דבר כלל שיתענה תחלה, ואי דבר נוגע לעצמו, א"כ אין אחרים צריכים כלל לתפלתו. וכיון דלא שייך ואי טעמא ראו שיתפלל על עצמו תחלה, וכיון שהתחיל להתפלל על עצמו במה שאמר בין שחלמתי אני לעצמי, מסיים גם ובין שחלמתי לו וב"י, דגם זה נוגע לעצמו. וגם בלאו הכי תפלה זו על מה שחלמו לו יתרים אינה עיקרית, דהא לא ידע כלל אי אחרים חלמו עליו, ולולי ואומר הרבון משום החלום שראה הוא, משום שראו אחרים חלמו עליו א היה אומר הרבון כלל, ולכן מסנפו למה שאומר בין שחלמתי אני עצמי, ואחר זה אומר ובין חלומות שחלמתי על אחרים. אבל דברי מהר"ם מורים לפי מנהגיו שאומרים אותו ברגל דוקא, ואומר אותו על חלומות וחלם בימים שלפני רגל, א"כ אפשר בין רגל לרגל חלם פעמים רבות, ש מהן שנוגעים אליו ויש מהן שנוגעים לאתרים, וא"כ בין הוא ובין חרים צריכים לתפלה זו, שפיר י"ל כל המתפלל על חבירו והוא צריך אותו דבר הוא נענה תחלה, לכן כתב דיש להקדים ולומר בין חלומות חלמתי על אחרים. ודע דלפי מה שכתב המ"א בס"ק הקודם דאין לאומרו י אם ביום שחלם, או ברגל וקאי על חלומות שראו בימים אחרים, א"כ לומות שראה בין רגל לרגל כבר אמר אתמול יום א' של יום טוב, אולי י' דברי מהר"ם ראויו ג"כ לסיים יהי רצון מלפניך שיהיו כל חלומותי ל כל ישראל ועלי לטובה: ותשמרי כנגד וישמך. ר"ל, כשאומר הרבון שזכהנים מסיימים פסוק א' וישמך, יסיים הוא הרבון ותשמרי, כי לשון פל על לשון. וכן כשהכהנים מסיימים ויחנן, והוא אומר הרבון יסיים יכון ותחנני. ובפעם ג' כשמסיימים הכהנים שלום, יסיים הוא הרבון ותרגמי, ילו מסיימים הכהנים וישמך או ויחנן. והט"ז [ס"ק א] כתב כשמסיימים יסיים שלום, ויסיים הרבון ותרגמי בשלום. עוד כתב והט"ז שבכל פעם י"ם הרבון ותבא עלי ברכות כהניך, וגבי וישמך יסיים אחר זה ותשמרי, י' ברוחני יסיים ותבא עלי ברכות כהניך ותחנני, ובשלום יסיים ותבא י' ברכות כהניך ותרגמי בשלום: (פ"ק א) ויא כו. א"א בסוף. ר"ל, כשכבר

הלכות נשיאת כפים קבץ קל קלא קצה

א תענית כ"ו
 ב גמרא ס
 ג מוס' ס
 ד גמרא ס
 ה רמב"ם ה' נ"ב
 ו פ"ד ה"ב
 ז הג"מ רמ"א
 ח סע"ב

א נרכות נ"ה
 ב ט"ז סק"ב מ"א
 ג סק"ג
 ד גמרא ס
 ה הכר"י רמ"א
 ו להס' תמוז
 ז מ"א סק"ד
 ח מ"א סק"א ט"ז
 ט סק"ג
 י מ"א סק"ב
 יא מטה משה ט"ז
 יב סק"א מ"א סק"ב

א טור
 ב רמ"א סע"א א'
 ג ר' נטרנאי

ישראל לא נתנה להנות במ גופם שמצות לאו ליהנות ניתנו אלא גזירת מלך היא עליהם
 שיהיו קדושים הואיל ונבחרו לשרת למלך הקדוש כמ"ש קדושים תהיו כי קדוש וגו'
 קדוש יהיה כי קדוש וגו' לפיכך אינה בידם למחלה אבל כבוד הכהונה ניתן להם
 להנאתם לעלות לתורה ראשון וליטול מנה יפה ראשון וכן להקדימם לכל דבר שבקדושה
 כבוד זה הנאת הגוף הוא לפיכך הוא בידם למחול כבודם ורשאי ליתנו לישראל אם רצה
 כי רצונו של אדם זהו כבודו):

קבץ באיזה תפלות נושאים כפים וכו' ב' סעיפים:

א אין נשיאת כפים אלא בשחרית ומוסף ונעילה ביום שיש בו נעילה כגון ביום כפור
 אבל לא במנחה מפני שהשכרות מצוייה באותה שעה ושמא יהיה הכהן שכור ויגזרו
 במנחה של יום הכפורים ושאר תענית צבור שיש בהן נעילה כמ"ש בסי' תקע"ט אף ע"פ
 שאין בהם חשש שכרות גזירה משום מנחה של שאר ימים לפי שביום שיש בו נעילה
 מתפללים מנחה בעוד היום גדול כדי להתחיל נעילה קודם שקיעת החמה ומתחלפת
 היא במנחה של שאר ימים שהיו נוהגים להתפלל בעוד היום גדול מפני אותם שרוצים
 לאכול אח"כ שאסור לאכול קודם תפלת המנחה כמ"ש סי' רל"ב אבל בתענית שאין בהם
 נעילה ה' הואיל ותפלת המנחה הוא סמוך לשקיעת החמה היא דומה לתפלת נעילה ואינה
 מתחלפת במנחה של שאר הימים לפיכך יש בה נשיאת כפים:

ב כהן שעבר ועלה לדוכן ביום הכפורים במנחה כיון שהדבר ידוע שאין שם שכרות
 ה"ז נושא כפיו ואין מורידין אותו מפני החשד שלא יאמרו פסול הוא ולכך הורידוהו
 ולכן נוהגים במדינות אלו לומר אלהינו ואלהי אבותינו ברכנו כו' ביום הכפורים במנחה
 אע"פ שאין אומרים אלא בזמן הראוי לנשיאת כפים מ"מ הואיל ואם עלה לא ירד ונושא
 כפיו נקרא קצת ראוי לנשיאת כפים:

קל רבוננו של עולם שאומרים בשעת נשיאת כפים וכו' ב' סעיפים:

א מי שראה חלום ואינו יודע מה ראה וחושש שמא חלם חלום שצריך לרפואה יקום
 לפני הכהנים בשעה שנושאים כפיהן ויאמר רבוננו של עולם אני שלך כו' אם צריכים
 רפואה רפאם כו' ויכוין לסיים כשמסיימין הכהנים פסוק א' או ב' או ג' כדי שיענו הצבור
 אמן גם על בקשתו ו' ואם לא סיימו הכהנים עדיין יוסיף ו' ויאמר אדיר במרום כו' עד
 שייסימו הכהנים ו' ובמקום שאין עולין לדוכן יאמר כל זה בשעה שהש"ץ אומר שים
 שלום ויכוין לסיים עם הש"ץ שיענו הציבור אמן ו' ואם רואה שלא יוכל לסיים עם הש"ץ
 יתחיל בשעה שהש"ץ אומר יברכך ו' ולא יאמר כן בכל יום ויום אלא ביום שראה חלום
 ומה שנהגו הכל לומר כן ברגל כשהכהנים עולים לדוכן זהו לפי שאי אפשר שלא ראה
 חלום שצריך רפואה בין רגל לרגל:

ב טוב לומר תחלה בין חלומות שחלמתי על אחרים ואח"כ בין חלומות שחלמתי על
 עצמי ושחלמו אחרים עלי לפי שאמרו המתפלל על חבירו הוא נענה תחלה לכן יש לו
 להקדים תפלתו על אחרים מעל עצמו ו' ונוהגין לסיים ותשמרני ותחנני ותרצני ותשמרני
 כנגד וישמרך ותחנני כנגד ויחונך ותרצני הוא רצון ושלום:

הלכות נפילת אפים

קלא דיני נפילת אפים וכו' ו' סעיפים:

א לאחור שסיים השליח ציבור חזרת התפלה נופלים על פניהם ומתחננים ב כל מקום
 לפי מנהגו וגם עיקר נפילת אפים הוא מנהג שנהגו כל ישראל מימות עולם ואף על
 פי כן אינה חובה אלא רשות לכן כל הלכותיה תלויות במנהג כמו שיתבאר
 ותחינה

אהן זנון כ"כ קלא דיני
 ס"ז וק"ב

יה מ"מ
 ישראל
 בכל יום
 הש"ץ
 רותן ומן
 מותר
 הוא אינו
 שמתעם
 ישמרך
 הופכין
 הברכה
 להאריך
 האומרים
 בסוף
 הם אבל
 זום דבר
 גה שמא
 שבסוף
 בשעת
 בניגון
 אמירת
 שא"צ
 בניגון
 מ"ם של
 מ"ם של
 שישמעו
 הפסוק
 הטרורף
 מתנות
 נאספים
 את לחם
 מוחל על
 ויש מי
 לו בחנם
 יצנו יכול
 גול ליתן
 (סעיף ב')
 קדושתו
 שקדושת
 דאל

ד רשנ"א ס"מ
 נשס גלוניס ב"י
 ה מ"א סק"א
 וס' חסידים מ"א
 שם
 ז גמ' פ"ב
 למגילה כב' ב'
 ח טור
 ט גמרא סס
 י ירושלמי פ"ב
 ה' העניית ה"ו
 הובא נמוס' סס
 ד"ה אין
 יא הג"מ
 ברמב"ם פ"ה
 מה"ת אות ק'
 יב רש"ש הובא
 בב"י
 יג גמרא סס
 יד מוס' סס ד"ה
 ואב"א
 * (ויקרא כ"ו)
 טו גמרא סס
 טז רי"ש בב"י
 יז רי"ש בב"י
 ומהרי"ל דרכי
 משם אות ב'
 יח ז"י מהרי"ל
 יט מ"א סק"ה
 כ מ"א סק"ב
 כא שלטי גיבורים
 בב"י
 * (תהלים קכ"א)
 כב טור נשס
 המדרש שיר
 השירים ב'
 ורי"ש נשס
 רש"י בב"י
 כג רמ"א סעי'
 א'
 כד מטה משה
 במ"א סק"ג
 כה מ"א סס
 כו וזר במדבר
 ק"ב ב'
 כז מ"א סק"ה
 כח רמ"א סס
 כט טור
 ל רוקח בב"י
 לא מהרי"ל
 ברמ"א סעי' ב'
 לב מ"א סק"ז
 לג רמ"א סס

ד ותחינה זו שמתחנן בנפילת אפים צריך לומר מיד אחר התפלה אבל אם הפסיק ועסק בדברים אחרים אחר התפלה שוב אין תחינתו נשמעת כל כך לכן אין לדבר בין תפלה לנפילת אפים (אע"פ שמן הדין אין איסור בדבר שהרי עיקר נפילת אפים היא רשות) ומ"מ א"צ ליוהר אלא מלהפסיק ולעסוק בדברים אחרים לגמרי אבל שיחה מועטת אין לחוש וכל שאין מפסיקין בדברים אחרים לגמרי ויכול לילך אחר התפלה למקום אחר ליפול שם על פניו ועיקר נפילת אפים שנהגו בה בימי הראשונים היא ליפול על פני ארצה אפילו שלא בפישוט ידים ורגלים (ואפילו יושב על הארץ ונופל על פניו ארצה) וואדם חשוב אינו רשאי ליפול על פניו בענין זה בפני הצבור כשמתפלל על הצבור אם אין הצבור נופלים כך כמוהו אלא א"כ הוא בטוח במעשיו שיענה כיהושע בן נון (שהרי) נאמר בו קום לך למה זה אתה נופל על פניך (משמע שאין לו ליפול) לפי שאם לא יענה מיד י' יהרהרו הצבור אחריו לומר שאינו הגון ואינו ראוי ליענות וכן כל אדם אסור ליפול על פניו ארצה י' על גבי רצפת אבנים אפילו שלא בפישוט ידים ורגלים י' גזירה משום השתחוואה בפישוט ידים ורגלים שהיא אסורה מן התורה ולזקין עליו שנאמר * ואבן משכית לא תתנו בארצכם להשתחוות עליה ואינו מותר אלא במקדש בלבד וואם אינו מדביק פניו בקרקע אלא מטה על צידו מותר אפילו לאדם חשוב בפני הצבור ואפילו על גבי רצפת אבנים שלא בפישוט ידים ורגלים כמו שיתבאר ועכשיו שלא נהגו ליפול על פניהם ממש אלא בהטיית הראש וכיסוי הפנים בלבד ו' לא שייך כל זה וכיון שאין נופלין ממש אלא שמכסה פניו ו' נהגו ליפול אפילו מעומד ו' אך ע"פ הקבלה ראוי להיות נפילת אפים מיושב ו' ואם אי אפשר לישב במקום שכלו הג' פסיעות ימתין כדי הילוך ד' אמות ויחזור למקומו ויפול מיושב ו' ונוהגים לכסות הפנים בבגד ולא די בכיסוי היד שנופל פניו עליה לפי שהיד והפנים גוף אחד הן ואין הגוף יכול לכסות את עצמו כמ"ש סי' ע"ד (סעיף ד') וצ"א (סעיף ד') ו' ונהגו במקומות הרבה להטות על צד שמאל לפי שמצינו כשאדם מתפלל שכינה מימינו שנאמר * ה' צלך על יד ימינך וכמ"ש בסי' צ"ז (סעיף ב') נמצא כשהוא מוטה על שמאלו פניו כלפי שכינה ואם היה מוטה על ימינו היה להיפך ולא יתכן לעבד להיות אחוריו כלפי אדוניו ו' וי"א להטות על יד ימינו שכשהוא מוטה על ימינו ושכינה כנגדו יכוון שמאלו תחת לראשי וימינו תחבקיני ו' ונהגו במדינות אלו להטות בשחרית על ימינו ולא על שמאלו משום כבוד התפילין שבשמאלו ובמנחה או אפילו בשחרית כשאין לו תפילין בשמאלו מטה על שמאלו ו' והש"ץ העומד מימין הארון טוב שיטה ראשו מעט כלפי הארון אף כשנופל על יד ימינו (כ' וה"ה היושבים בצד המנורה לפני הארון ונופלים על פניהם למזרח כמו הש"ץ) ו' ע"פ הקבלה יש לומר מזמור אליך ה' נפשי אשא ו' אך מפני שהאומרו ולבו רחוק ממנו גורם לו להאסף בלא עתו לפיכך נמנעו לאומרו במדינות אלו אלא אומרים רחום וחנון כו' ה' אל באפך כו':

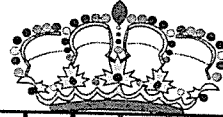
ג ל' יש נוהגים שאין נופלים אפים אלא במקום שיש שם ספר תורה וסימן לדבר במלחמת העי ויפול על פניו לפני ארון ה' ובמקום שאין ספר תורה נוהגין לומר תחינה בלא כיסוי פנים ו' וחצר בית הכנסת הפתוחה לבית הכנסת המתפללים בה כשבית הכנסת פתוח נוהגים לומר תחינה בנפילת אפים כמו בבית הכנסת עצמו אבל לא כשבית הכנסת נעול ו' ובית הכנסת של נשים היא כבית אחד לענין זה עם בית הכנסת שהספר תורה בתוכה אפילו אינו פתוח לו ונוהגים לומר בו בנפילת אפים אבל עזרה שלפני בית הכנסת דינה כחצר בית הכנסת ו' אפילו יחיד המתפלל בביתו כשמתפלל בשעה שהציבור מתפללין בבית הכנסת יכול ליפול עמהם בשעה שהם נופלים שהרי

הוא

הוא כאלו עומד שבשמים
 ד' ל' אין נפילת אין עד הלילה אין אין לחוש לזה א בלילה באשמורת

ה' ל' נהגו שלא ל' הוא מ"א ולא בב מ"ג כשיש שם התן החג לענין איסור שאומר בב' וה' מ' לפי שמקומו הוא לוהוא רחום כמו שאמירתו חובה כ נפטרו מלאמרו כן י"ח קודם נפילת בבית האבל (יש ו' ואין מקומו קבוע בסי' תכ"ב ואצ"ל אותו מיד אחר תפ רחום שהיו פטורי מן הלל אינם פט יהללו יה מפני ע כשהוא מהלך ב'ו לועג לרש ולקרן מנהג ולא נהגו קורים גם בבית ד אמו כל י"ב חוד'

ו' אין מונעין מ' הכנסת אחר נופ בבית הכנסת שבע במנחה אע"פ שמ כל היום כשמתפ מקומות נוהגים ו' שיוכלו הקהל לו ו' ויש נוהגים של כרגל ואפילו כיוב סמוך לערב (ולא גם במנחה כשמו מתפלל שם י' הסימנים החסרים עד ס' ק"ה וקנ"ו אשר נמלא

ספר

עבודת אפרים

על הלכות

תחנון ונפילת אפים

חלק ראשון

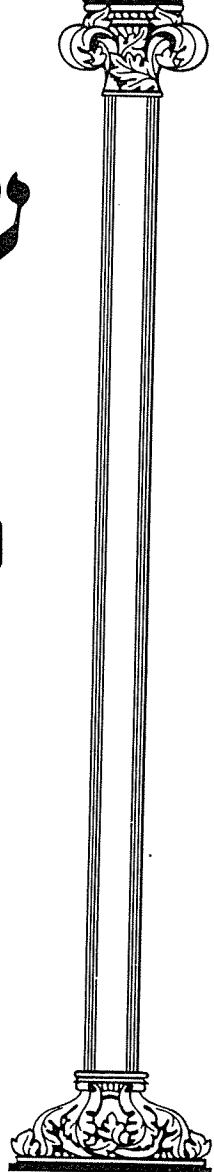
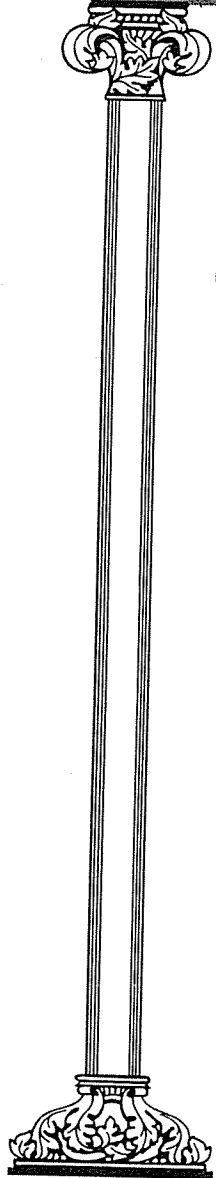
נדבות פי רצה נ"א (נפילת אפים) ה' ומשפטיך למדני

אפרים פישל שטיין

מח"ס "גולי אפרים"

קרית ויוניץ בניברוק ת"ו

תשנ"ו

עלה ב

אין י
מהר"י
לאחריה (מעורר ישנים).
אומרים שלא יפול על
פוסקים רבים דכדיעב
ערוך השלמן. משנה נרוה).
בפרק תשלומי תחנון.

הולך על הלכות סמיכות
א, רק כעין מבוא, בהתא

בגמרא בבא מציעא
גמליאל הוא, מההוא מ
יומא ריש ירחא הוה ואי
אפיקא ליה ריפתא. אשכ
נפק שיפורא מבית רבן
מבית אבי אבא, כל השע
היתה שיהא התודש חסר
נקבע עד יום שלשים ואד

ובחידושי הריטב"א
מילתא היאך אפשר שלא
בשיחה ובדברים אחרים
והנה בפקודת הלויים
ברכות עמ' פ"ט, ירושל
כדאשכחן בכולי תלמודא
ולאשתהויי בין תפילה ל
דאמרינן בב"מ בדביתהו

פרק א

נפילת אפים סמוך לשמונה עשרה

ובו י"ב עלים

עלה א

בימות החול, לאחר תפילת שמונה עשרה, ובתפילה בצבור
לאחר חזרת הש"ץ, נופלים על פניהם ומתחננים כל מקום
לפי מנהגו. לפי נוסח ספרד אומרים מיד וידוי וי"ג מדות של רחמים, ואח"כ
נופלים על פניהם. ולפי נוסח אשכנז אין אומרים כלל וידוי וי"ג מדות, אלא
נופלים על פניהם מיד. ובימים שני וחמישי בשחרית אומרים תחילה והוא
רחום הארוך, ואח"כ נופלים על פניהם לפני תחינת ה' אלקי ישראל.

מקורות וביאורים

עלה א

76 בימות החול, לאחר תפילת שמונה עשרה, ובתפילה בצבור.

לאחר חזרת הש"ץ,

נופלים על פניהם ומתחננים כל מקום לפי מנהגו

פשוט הוא בכמה מקומות בתלמוד, בפוסקים ובספרי קבלה, והוא מנהג שנהגו כל
ישראל מימות עולם, ראה בפתיחה, וכן לאורך כל הספר.

לפי נוסח ספרד אומרים מיד וידוי וי"ג מדות של רחמים,

ואח"כ נופלים על פניהם.

ולפי נוסח אשכנז אין אומרים כלל וידוי וי"ג מדות,

אלא נופלים על פניהם מיד.

ובימים שני וחמישי בשחרית אומרים תחילה והוא רחום הארוך,

ואח"כ נופלים על פניהם לפני תחינת ה' אלקי ישראל

המקורות והביאורים על אודות שינוי הנוסחאות בסדר אמירת תחנון, והמסתעף מכך,
יבואו, א"ה, במקומם, בפרק מיוחד (באחד הכרכים הבאים), אלא לפי שפרק זה טובב

עלה ב

אין לדבר בין תפילה לנפילת אפים (ריטצ"א. הרא"ה. צרור המי"ס. מהר"י אבוהב. אהל מועד. שו"ע. לבוש), בין לפני חזרת הש"ץ ובין לאחריה (מעורר ישנים). אם עבר והפסיק בדיבורי חול לפני אמירת תחנון, יש אומרים שלא יפול על פניו אלא יאמר תחנונים בלא נפילה (שלמן הט"ור), ודעת פוסקים רבים דבריעבד אם הפסיק, מ"מ יפול על פניו (עולת תמיד: ישועות יעקב. ערוך השלמן. משנה צרורה). ואם הפסיק והסיח דעתו לגמרי מהתפילה, עיין לקמן בפרק תשלומי תחנון.

מקורות וביאורים

הולך על הלכות סמיכות התחנונים ונפילת אפים לשמו"ע, הובא כאן עלה כללי זה, עלה א', רק כעין מבוא, בהתאם לסדר הדברים.

עלה ב

אין לדבר בין תפילה לנפילת אפים

בגמרא בבא מציעא (נ"ט:) איתא: אימא שלום דביתהו דר' אליעזר אחתיה דרבן גמליאל הואי, מההוא מעשה ואילך לא הוה שבקת ליה לר"א למיפל על אפיה. ההוא יומא ריש ירחא הוה ואיחליף לה בין מלא לחסר. איכא דאמרי אתא עניא וקאי אבבא אפיקא ליה ריפתא. אשכחתייה דנפל על אנפיה. אמרה ליה, קום, קטלית לאחי, אדהכי, נפק שיפורא מבית רבן גמליאל דשכיב. אמר לה, מנא ידעת. אמרה ליה, כך מקובלני מבית אבי אבא, כל השערים ננעלים חוץ משערי אונאה. ופירש"י, בין מלא לחסר, סבורה היתה שיהא החודש חסר וקבוע ביום ל', ולא יפול ביום החדש על פניו, והיה מלא, ולא נקבע עד יום שלשים ואחד, ולא נזהרה בו ביום ל' ונפל על פניו. עכ"ל.

ובחידושי הריטב"א שם כתב, וז"ל: לא שבקת ליה למיפל על אנפיה, תמיהה מילתא היאך אפשר שלא תזוז ממנו כל היום. ומכאן מביא רבנו ראייה, שאסור להפסיק בשיחה ובדברים אחרים שאינם של תפילה, בין תפילה לנפילת אפים. עכ"ל.

והנה בפקודת הלויים (לרבנו אהרן בר רבי יוסף הלוי ז"ל, [הרא"ה] פרק ה' למס' ברכות עמ' פ"ט, ירושלים תשכ"ב) כתב בזה"ל: ואם בא להרכות בתחנונים, רשאי כדאשכחן בכלי תלמודא דמפשי ברחמי בההיא שעתא, ומסתברא דלית ליה לאשתעווי ולאשתהווי בין תפילה לנפילת אפים, דכולה כעין תפילה אריכתא היא. וראיה לזה ההיא דאמרינן בב"מ בדביתהו דר"א דכל יומא לא שבקתיה למינפל על אנפיה וכו' כיון דההיא

בגמרא
בבא מציעא
נ"ט
איתא
הוא

כל

מכך,
אובב

שעתא לא נפיל על אנפיה תו לא נפיל. ואע"ג דלא חשבה להא בהדי הא דאמרינן לקמן (דף מ"ב.) דשלש סמיכות הן, משום דהא לא קביע, דזימנין דליתא, כגון בר"ח ודכוותיה, כדמוכח בההיא בהדיא דלא חובה גמורה היא אלא אפושי ברחמי וכו', מ"מ היכא דאתי למימרא לא בעי למיפסק, כדפרישנא. עכ"ל.

ובהערות למטה מחוט הסיקרא (אות ל') מוסיף: כ"כ הב"י סי' קל"א בשם גדולים אחרים, והשיטה מקובצת בפרק הזהב מביא דברי הריטב"א שכתב כן בשם רבנו. ע"ש, ובוודאי כוונתו להרא"ה. [שכידוע היה הריטב"א תלמיד הרא"ה והרשב"א].

למדנו מדברי הרא"ה ג' פרטים: א. טעם האיסור להפסיק הוא משום דכתפילה אריכתא דמי. ב. לאחר שר"א הפסיק בדיבור שוב לא היה נופל כלל. ג. אסור להפסיק אפילו בשהיה בעלמא. והנה, בנוגע לפרט ג', הן ולאו ורפיא בידי, אם הרא"ה בכתבו, לאשתעווי ולאשתהווי, אכן אף הוא היה מתכוון להורות לנו ששני הדברים אסורים, או שמא שיגרא דלישנא הוא, לאשתעווי ולאשתהווי, ולמעשה, גם הוא לא נתכוון לאסור שהיה בעלמא בלא שיחה. וצ"ע. (לכן לא הובא פרט זה הלכה למעשה).

כתב בספר **צורו החיים** (לרבנו חיים ב"ר שמואל ז"ל, תלמיד הרשב"א, עמ' י"ח): ובשחר אחר סיום התפילה יש בו נפ"א. ואומר [כנראה שכוונתו לרבו שאמר כן] שאין להפסיק בדברי שיחה בין סיום התפילה לנפילת אפים, ומביאים ראיה לזה מההוא עובדא דב"מ באשתו של ר"א לא הות מנחא ליה למיפל על אפיה, ובוודאי בשהיתה יודעת שעת סיום התפילה הוה, דאם לא כן מנא ידעה, וכי לא היתה זזה כל היום ממנו. עכ"ל.

וזה המקור הראשון שמביא הב"י בריש סי' קל"א: וכן כתב רבנו הגדול **מהר"י אנוהב** ז"ל, בשם צרורות. עכ"ל. (המחבר הנ"ל חיבר שני ספרים: צרור החיים, וצרור הכסף, לכן נקרא שמו בעל הצרורות).

גם בספר **אהל מועד** (להג"ר שמואל ב"ר משולם ירוני ז"ל, חלק ראשון שער התפילה דרך ג' נתיב ב' דף ס"ד.) כתב: אחר התפילה בימים שנהגו להתחנן בהם לא יפסיק אדם אפילו בדברים, עד שיפול ויתחנן. עכ"ל. מציינו הב"י.

ואכן כך נפסק בשו"ע בסעיף א'.

וכן כתב בהגהות מהר"י צמח על הגהות מהריק"ש (כת"י ששון מס' 509) וגם הגהות מאן דהוא בשם "אמר הכותב": בספר צרור החיים אומרים שאין להפסיק בדבר שיחה בין סיום התפילה לנפ"א ומביאין ראיה לזה מההוא עובדא דב"מ אשתו של ר' אליעזר לא הות מנחא ליה למינפל על אנפיה, ובוודאי כשהיתה יודעת שעת סיום התפילה הוה, דאל"כ מנא ידעה וכי לא היתה זזה ממנו כל היום.

צמח: וקשיא לזה, אשכחתיא דנפל על אנפי "אמר הכותב" לא יתעכב העני לא רצתה ל ועיין בב"י. עכ"ל.

את כתה"י הזה קיבלתי מ

ובספר המוסר (להג ואסור להפסיק בין תפיי לסמוך זו לזו לחבר את

וכן פסק ה**לבוש** ומתחננים וכו' ואין לד כל כך אלא מיד אחר הו

גם בשו"ע הרב ס"י אבל אם הפסיק ועסק ב בין תפילה לנ"א (אע"פ

בספר **מעורר ישני** כ"ו סוף אות כ"ז) כתב חזרת הש"ץ או אחריו.

אם עבר

יש אומרים ש

כתב בשלחן **הטהו**

דבר בין י"ח של חזרת ז נפילת אפים. עכ"ל.

אע"פ שבפוסקים זו (שהובאו בדברינו לעיל) נופל.

צמח: וקשיא לזה, האמור שם, איכא דאמרו עניא קאי אבבא אפיקת ליה ריפתא
אשכחתא דנפל על אנפיה אמרה ליה קום קטלתיה לאחי. עכ"ל צמח.
"אמר הכותב" לא ידעתי מה קושיא יש בזה, דאפשר כדי שלא לחמץ המצוה שלא
יתעכב העני לא רצתה להמתין עד שיסיים תפילתו, וכיני וכיני סיים תפילתו ונפל על פניו,
ועיין בב"י. עכ"ל.

את כתה"י הזה קיבלתי מר' יעקב שפיגל נ"י

ובספר המוסר (להג"ר יהודה כל"ץ ז"ל, קושטאנטינה רצ"ו. פרק רביעי) כתב וז"ל:
ואסור להפסיק בין תפילה לתחינה כדי שלא יראה כמקצץ בנטיעות חס ושלום, אך צריך
לסמוך זו לזו לחבר את האהל להיות אחד. עכ"ל.

וכן פסק ה**לבוש** בס"א: לאחר שיסיים הש"ץ חזרת התפילה נופלים על פניהם
ומתחננים וכו', ואין לדבר בין תפילה לנפ"א, שכן קבלו רז"ל שאין התחנה מתקבלת
כל כך אלא מיד אחר התפילה, דכתפילה אריכתא היא. עכ"ל.

גם בשו"ע הרב ס"א פסק בזה"ל: ותחינה זו שמתחנן בנ"א צ"ל מיד אחר התפילה
אבל אם הפסיק ועסק בד"א אחר התפילה, שוב אין תחינתו נשמעת כ"כ, לכן אין לדבר
בין תפילה לנ"א (אע"פ שמן הדין אין איסור בדבר שהרי עיקר נ"א היא רשות). עכ"ל.

בין לפני חזרת הש"ץ ובין לאחריה

בספר **מעורר ישנים** (בר אבהן. להג"ר מרדכי פרידמן ז"ל, ווארשא תרפ"ו, סימן
כ"ו סוף אות כ"ז) כתב: אין להפסיק בדיבור בין התפילה לנפילת אפים, אפילו קודם
חזרת הש"ץ או אחריו. עכ"ל.

**אם עבר והפסיק בדיבורי חול לפני אמירת תחנון,
יש אומרים שלא יפול על פניו אלא יאמר תחנונים בלא נפילה**

כתב בשלחן הטהור (להגה"ק מקאמאנא זצ"ל, סי' קל"א אות ב'): אין לדבר שום
דבר בין י"ח של חזרת הש"ץ לבין נפ"א, ואם שח לא יפול על פניו, ויאמר תחנונים בלא
נפילת אפים. עכ"ל.

אע"פ שבפוסקים זו שיטה יחידאה, מ"מ יש להביא סמוכין לדעתו מדברי הרא"ה
(שהובאו בדברינו לעיל), שכתב להדיא דר"א כיון שהפסיק לדבר עם אשתו, שוב לא היה
נופל.

לקמן
בוותיה,
דאיתי

גדולים
ע"ש,

תפילה
הפסיק
בכתבו,

ים, או
לאסור

י"ח):
שאי
עובדא
ת שעת

הר"י

בעל

שער
הם לא

הגהות
שיחה
אליעזר
ה הוה,